

Rekabet Kurumu Başkanlığından,

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : 2018-3-076

(Soruşturma)

Karar Sayısı : 20-51/718-317

Karar Tarihi : 26.11.2020

A. TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

Başkan : Birol KÜLE

Üyeler : Arslan NARİN (İkinci Başkan), Şükran KODALAK,
Ahmet ALGAN, Ayşe ERGEZEN

B. RAPORTÖRLER: İsmail Yücel ARDIÇ, Çiğdem Gizem OKKAOĞLU,
Mehmet GERÇEK, Pelin TEBER, Berkay KURDOĞLU

C. BAŞVURUDA

BULUNAN : - Re'sen

D. HAKKINDA SORUŞTURMA

YAPILANLAR :

- Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş.
Temsilcileri: Av. Efser Zeynep ERGÜN, Av. Sibel Yılmaz ATİK
Susam Sok. No:22 BAGFAŞ Binası Cihangir Beyoğlu İstanbul
- EGE Sanayi A.Ş.
Temsilcisi: Av. M. Haluk ARI
Atatürk Mah. Bulv. 52 Ada Gardenya 7/1 Kat:11 Daire:68 Ataşehir
İstanbul
- Gemlik Gübre Sanayi A.Ş.
Temsilcileri: Av.Dr. H. Ercüment ERDEM,
Av. Piraye ERDEM, Av. Mert KARAMUSTAFAOĞLU
Valikonağı Cad. Başaran Apt. No: 21/1 Nişantaşı İstanbul
- Gübre Fabrikaları T.A.Ş.
Temsilcisi: Metin PEKTAŞ
Nida Kule Göztepe İş Merkezi Merdivenköy Mah. Bora Sok. No: 1
Kat:12-30-31 Kadıköy İstanbul
- İstanbul Gübre Sanayi A.Ş.
Temsilcileri: Av.Tolga KARATAŞ, Av. Burcu ACARTÜRK YILDIZ
11/9 Teşvikiye Cad. Şişli İstanbul
- Toros Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Temsilcileri: Dr. M. Fevzi TOKSOY, Bahadır BALKI, Mustafa AYNA
Esentepe Mah. Büyükdere Cad. No:209. Tekfen Kulesi Kat:19-20
Şişli İstanbul

- (1) **E. DOSYA KONUSU:** Gübre sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal edip etmediklerinin tespiti.
- (2) **F. İDDİALARIN ÖZETİ:** Gübre sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal ettikleri iddiası.
- (3) **G. DOSYA EVRELERİ:** Rekabet Kurulunun (Kurul) 11.10.2018 tarih ve 18-38/619-M sayılı kararı ile gübre sektöründeki fiyat artışlarının incelenmesi için re'sen önaraştırma başlatılmıştır.
- (4) 15.01.2019 tarihinde başlatılan önaraştırma kapsamında, altı teşebbüs ve bir teşebbüs birliğinde yerinde incelemeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 16.01.2019 tarihinde

Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş. (BAGFAŞ), Gemlik Gübre Sanayi A.Ş. (GEMLİK), Gübre Fabrikaları T.A.Ş. (GÜBRETAŞ), İstanbul Gübre Sanayi A.Ş. (İGSAŞ), Toros Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş. (TOROS) ve Gübre Üreticileri İthalatçıları ve İhracatçıları Derneğinde (GÜİD) yerinde incelemeler yapılmıştır. 16.01.2019 tarihinde EGE Sanayi A.Ş.'de (EGE) gerçekleştirilmesi planlanan yerinde inceleme ise engellenmiş ve söz konusu engelleme tutanak ile kayıt altına alınmıştır. Bunun üzerine 17.01.2019 tarih ve 2019/76 D. İş. Nolu Aliağa Sulh Ceza Hâkimliği Kararı ile 17.01.2019 tarihinde teşebbüste tekrar yerinde inceleme gerçekleştirilmiştir. Kurulun 07.02.2019 tarih ve 19-06/51-18 sayılı kararıyla EGE'ye yerinde incelemenin engellenmesi nedeniyle 4054 sayılı Kanun'un 16. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi uyarınca idari para cezası verilmesine karar verilmiştir.

- (5) Önaraştırma kapsamında teşebbüslerden bilgiler talep edilmiştir. BAGFAŞ'tan gelen bilgiler 24.01.2019 tarih, 444 sayı ve 11.02.2019 tarih, 923 sayı; GEMLİK'ten gelen bilgiler 24.01.2019 tarih, 441 sayı ve 11.02.2019 tarih, 921 sayı; GÜBRETAŞ'tan gelen bilgiler 28.01.2019 tarih, 582 sayı ve 11.02.2019 tarih, 918 sayı; İGSAŞ'tan gelen bilgiler 28.01.2019 tarih, 560 sayı ve 11.02.2019 tarih, 919 sayı; TOROS'tan gelen bilgiler 25.01.2019 tarih, 517 sayı ve 11.02.2019 tarih 320 sayı; EGE'den gelen bilgiler 29.01.2019 tarih, 604 sayı ve 11.02.2019 tarih, 922 sayı; GÜİD'den gelen bilgiler 25.01.2019 tarih, 500 sayı ile Rekabet Kurumu (Kurum) kayıtlarına intikal etmiştir.
- (6) Yapılan incelemeler sonucunda düzenlenen 13.02.2019 tarih ve 2018-3-76/ÖA sayılı Önaraştırma Raporu 21.02.2019 tarihli Kurul toplantısında görüşülmüş ve 19-08/96-M sayı ile BAGFAŞ, GEMLİK, GÜBRETAŞ, İGSAŞ, TOROS ve EGE hakkında soruşturma açılmasına karar verilmiştir. GÜİD hakkında ise soruşturma açılmasına gerek olmadığı yönünde 21.02.2019 tarih, 19-08/96-39 sayılı Kurul kararı alınmıştır.
- (7) Soruşturma bildirimleri 01.03.2019 tarihinde BAGFAŞ, GEMLİK, GÜBRETAŞ, İGSAŞ, TOROS ve EGE'ye tebliğ edilmiş, söz konusu bildirimler 04.03.2019 tarihinde EGE, 05.03.2019 tarihinde İGSAŞ, BAGFAŞ, GÜBRETAŞ, TOROS ve 07.03.2019 tarihinde ise GEMLİK tarafından tebellüğ edilmiştir.
- (8) Soruşturma kapsamında 14.05.2019 tarihinde EGE, İGSAŞ ve GEMLİK'te, 15.05.2019 tarihinde GÜBRETAŞ ve TOROS'ta, 16.05.2019 tarihinde ise BAGFAŞ'ta yeniden yerinde incelemeler yapılmıştır.
- (9) İGSAŞ'ın birinci yazılı savunması 28.03.2019 tarih, 2227 sayı; BAGFAŞ'ın 03.04.2019 tarih, 2390 sayı; GÜBRETAŞ'ın 03.04.2019 tarih, 2406 sayı; TOROS'un 04.04.2019 tarih, 2410 sayı; EGE'nin 05.04.2019 tarih, 2463 sayı ve GEMLİK'in birinci yazılı savunması ise 08.04.2019 tarih, 2510 sayı ile Kurum kayıtlarına intikal etmiştir.
- (10) Kurul 24.07.2019 tarih ve 19-26/393-M sayı ile soruşturma süresinin 6 ay uzatılmasına karar vermiştir. Soruşturmanın uzatılmasına ilişkin bildirim 25.07.2019 tarihinde 8631 sayı ile GEMLİK, 8630 sayı ile EGE, 8629 sayı ile TOROS, 8647 sayı ile BAGFAŞ, 8646 sayı ile GÜBRETAŞ ve 8644 sayı ile İGSAŞ'a tebliğ edilmiştir.
- (11) Dosya kapsamında gerekli ekonomik analizlerin yapılması için 10.10.2019 tarih ve 11544 sayılı yazı ile Ekonomik Analiz ve Araştırma Dairesinden (EAAD) görüş talep edilmiştir. Söz konusu talebe 06.02.2020 tarih ve 2196 sayılı EAAD görüşü ile
- (12) Soruşturma döneminde, sektör hakkında kapsamlı bilgiler edinebilmek amacıyla teşebbüs yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 11.11.2019 tarihinde GÜBRETAŞ, 13.11.2019 tarihinde İGSAŞ ve BAGFAŞ, 14.11.2019 tarihinde GEMLİK, 15.11.2019 tarihinde EGE ve 18.11.2019 tarihinde TOROS yetkilileri ile görüşülmüştür.

- (13) Görüşmelerin akabinde, EGE, İGSAŞ, TOROS, GEMLİK ve EGE'den 05.12.2019 tarih 14161 sayı ile, BAGFAŞ'tan ise 05.12.2019 tarih 8757 sayı ile bilgi talebinde bulunulmuştur. BAGFAŞ'tan gelen cevabi yazı 16.12.2019 tarih 8757 sayı, EGE'den gelen cevabi yazı 16.12.2019 tarih 8762 sayı, TOROS'tan gelen cevabi yazı 17.12.2019 tarih 8803 sayı, GEMLİK'ten gelen cevabi yazı 19.12.2019 tarih 8877 sayı, GÜBRETAŞ'tan gelen cevabi yazı 19.12.2019 tarih 8888 sayı, İGSAŞ'tan gelen cevabi yazı 20.12.2019 tarih 8902 sayı ile Kurum kayıtlarına intikal etmiştir. Ardından verilerdeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla İGSAŞ, TOROS, EGE, GEMLİK ve GÜBRETAŞ'a 06.02.2020 tarih 2228 sayılı bilgi talebi, BAGFAŞ'a 06.02.2020 tarih ve 2226 sayılı bilgi talebi gönderilmiş olup teşebbüslerden gelen cevabi yazılar BAGFAŞ için 10.02.2020 tarih ve 1380 sayı ile, GÜBRETAŞ için 11.02.2020 tarih ve 1439 sayı, EGE için 12.02.2020 tarih ve 1494 sayı ile, GEMLİK için 13.02.2020 tarih ve 1567 sayı ile, İGSAŞ için 13.02.2020 tarih ve 1569 ile, TOROS için 13.02.2020 tarih ve 1586 sayı ile Kurum kayıtlarına girmiştir.
- (14) Ayrıca sektör hakkında bilgi edinmek ve toplam pazar büyüklüğünü gösterecek verilere ulaşmak amacıyla soruşturma sürecinde, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (Bakanlık) ile 05.12.2019 tarihinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmenin ardından Bakanlıktan 11.12.2019 tarih 14500 sayılı ve 06.02.2020 tarih 2211 sayı ile bilgi taleplerinde bulunulmuş, Bakanlıktan gelen cevabi yazılar 24.12.2019 tarih 8976 sayı ve 17.02.2020 tarih 1648 sayı ile Kurum kayıtlarına intikal etmiştir.
- (15) Yürütülen soruşturma kapsamında hazırlanan 21.02.2020 tarihli ve 2018-3-076/SR sayılı soruşturma raporu (Rapor) 27.02.2020 tarihinde taraflara tebellüğ edilmiştir. BAGFAŞ tarafından 09.03.2020 tarih ve 2472 sayı ile ikinci yazılı savunma süresinin uzatılmasına dair talepte bulunulmuştur. Söz konusu talep Kurulun 19.03.2020 tarih ve 20-15/199-M sayılı kararı ile kabul edilmiştir.
- (16) Taraflardan GÜBRETAŞ 11.03.2020 tarih ve 2549 sayı ile, İGSAŞ 16.03.2020 tarih ve 2708 sayı ile, GEMLİK 26.03.2020 tarih ve 3008 sayı ile, EGE 27.03.2020 tarih ve 3015 sayı ile, TOROS 30.03.2020 tarih ve 3057 sayı ile ve BAGFAŞ 22.04.2020 tarih ve 3899 sayı ile yazılı savunmalarını Kurum kayıtlarına intikal ettirmiştir.
- (17) 4054 sayılı Kanun'un 45. maddesi gereğince soruşturma raporunun tebliği üzerine yapılmış olan yazılı savunmalara karşı soruşturma heyetince hazırlanan 05.05.2020 tarihli ve 2018-3-76/EG sayılı Ek Görüş yazısı taraflara tebliğ edilmiştir. Ek yazılı görüşe karşı sunulan üçüncü yazılı savunmalar süresi içinde Kurul kayıtlarına girmiştir.
- (18) Kurul; yürütülen soruşturma ile ilgili olarak düzenlenen Rapor'a, Ek Görüş'e, toplanan delillere, yazılı savunmalara ve incelenen dosya kapsamına göre nihai kararı tesis etmiştir.
- (19) **H. RAPORTÖR GÖRÜŞÜ:** İlgili Rapor ve Ek Görüşte; Toros Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş., Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş., Gübre Fabrikaları T.A.Ş., Gemlik Gübre Sanayi A.Ş., EGE Sanayi A.Ş. ve İstanbul Gübre Sanayi A.Ş. hakkında yürütülen soruşturma sonucunda 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un ihlal edildiğine yönelik herhangi bir bulguya ulaşılmadığından, ilgili teşebbüsler hakkında idari para cezası uygulanmasına yer olmadığı kanaatine varıldığı ifade edilmiştir.

I. İNCELEME, GEREKÇE VE HUKUKİ DAYANAK

I.1. Hakkında Soruşturma Yürütülen Taraflar

I.1.1. Toros Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş. (TOROS)

- (20) Merkezi İstanbul'da olan TOROS; i) kimyevi gübre üretim ve pazarlaması, tarımsal girdiler, ii) limancılık hizmetleri ve iii) serbest bölge-akaryakıt istasyonları işletmeciliği olmak üzere üç ana kolda faaliyetlerini sürdürmektedir. TOROS gübre üretimini Adana, Mersin ve Samsun'da bulunan üç fabrikada gerçekleştirmektedir. Anılan fabrikalarda amonyum nitrat (AN), kalsiyum amonyum nitrat (CAN), diamonyum fosfat (DAP) ve kompoze (NPK) gübrelerini, bu gübrelere ek olarak üretimini ilk olarak 2017 yılında gerçekleştirdiği organomineral gübrelerini üretmektedir. Üretimini gerçekleştirmediği gübre türlerini ithalat yoluyla veya yurt içindeki diğer teşebbüslerden temin etmektedir.

I.1.2. Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş. (BAGFAŞ)

- (21) BAGFAŞ, kimyevi gübre üretimi yanında kimyevi gübre hammaddeleri olan asit üretimi (sülfirik asit, fosforik asit), ithalatı, ihracatı ve dahili satışı alanlarında faaliyet göstermektedir. Üretim faaliyetlerini Balıkesir ili Bandırma ilçesindeki tesislerinde sürdürmektedir. Üretimini gerçekleştirmediği gübre türlerini ithalat yoluyla veya yurt içindeki diğer teşebbüslerden temin etmektedir. Şirket Gençer Ailesi tarafından kontrol edilmektedir.

I.1.3. EGE Sanayii A.Ş. (EGE)

- (22) EGE, 1978 yılında Yaşar Holding tarafından kurulmuştur. 2001 yılında şirketin kontrolü Gençer Ailesi'ne geçmiştir¹. EGE, İzmir Aliağa Nemrut sanayi bölgesinde bulunan kompoze gübre üretim tesisinde üretim faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Üretimini gerçekleştirmediği gübre türlerini ithalat yoluyla veya yurt içindeki diğer teşebbüslerden temin etmektedir. Yine Aliağa Nemrut Koyunda yer alan limanı ile konteyner, dökme katı, dökme sıvı (kimyasal, akaryakıt) yüklerinde yükleme, boşaltma ve depoculuk hizmetleri vermektedir.
- (23) EGE hisselerinin %(. . . . .)'si Gençer Ailesi üyelerinden Recep Gençer'in, %(. . . . .)'si ise Gençer Holding'in kontrolünde bulunmaktadır. EGE'nin Yönetim Kurulunda Ahmet Gençer, Buket Gençer ve Sinan Gençer aktif görev üstlenmektedir. BAGFAŞ'ın ise %59,56'lık halka açık hisseleri dışında kalan hisseleri Recep Gençer'e ait olup BAGFAŞ'ın Yönetim Kurulunda da Gençer Ailesi üyelerinden Yahya Kemal Gençer ve İpek Seviye Gençer aktif görev üstlenmektedir.
- (24) Hissedarlık ve yönetim kurulu üyeliklerine bakıldığında EGE ile BAGFAŞ'ın her ikisinin de Gençer Holding kontrolünde oldukları görüldüğünden, bu iki şirket tek ekonomik bütünlük olarak ele alınmıştır. Nitekim EGE ile BAGFAŞ'ın Gençer Holding'in kontrolünde olduğu; aralarında Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Gençer'in de bulunduğu EGE yetkilileri ile 15.11.2019 tarihinde Kurum binasında yapılan görüşmede "*Gençer Holding BAGFAŞ ve EGE'de hakim ortak konumundadır. Her iki teşebbüsün yönetim kurulu üyeliklerinde karşılıklı değişiklikler olabilmektedir.*" sözleriyle ifade edilmiştir.

I.1.4. Gübre Fabrikaları T.A.Ş. (GÜBRETAŞ)

- (25) Faaliyet konusu kimyevi gübre üretimi, alımı ve satımı olan GÜBRETAŞ, 1952 yılında kurulmuştur. Hisselerinin %24,05'ü Borsa İstanbul'da işlem gören teşebbüste, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TTK) %75,95 pay ile hâkim ortak

¹ 27.02.2001 tarih ve 01-10/102-25 sayılı Kurul kararı.

konumundadır. TTK; tarım kredi kooperatifleri ile bölge birliklerinin müşterek menfaatlerini korumak, amaçlarını gerçekleştirmeleri yolunda faaliyette bulunmak ve her türlü çalışmalarını düzenlemek üzere meydana getirdikleri bir kuruluştur.

I.1.5. Gemlik Gübre Sanayi A.Ş. (GEMLİK)

- (26) 1978 yılında bir kamu iktisadi teşebbüsü (KİT) olarak kurulan GEMLİK hisselerinin tamamı 2004 yılında özelleştirme yoluyla Yıldırım Holding A.Ş.'ye geçmiştir. Şirketin tek ortağı Yıldırım Holding A.Ş. olmakla birlikte, ortak temsilcisi Ali Rıza YILDIRIM'dır. GEMLİK, nitrik asit, CAN ve amonyak ürünlerinin üretiminde faaliyet göstermektedir.

I.1.6. İstanbul Gübre Sanayii A.Ş. (İGSAŞ)

- (27) İGSAŞ, 1971 yılında KİT olarak kurulmuş olup 2004 yılında özelleştirme kapsamında Yıldızlar Yatırım Holding bünyesine katılmıştır. İGSAŞ; Kocaeli, Kütahya, Antalya ve Samsun'daki tesislerinde ÜRE, amonyak, kompoze gübreler, nitratlı gübreler, özel ve spesifik damla sulama gübreleri, pril poröz amonyum nitrat, seyreltik nitrik asit, derişik nitrik asit ve nitrat çözeltisi üretmektedir.
- (28) İGSAŞ, Türkiye'de ÜRE üretimi yapan tek teşebbüstür. Üretimini gerçekleştirmediği gübre türlerini ithalat yoluyla veya yurt içindeki diğer teşebbüslerden temin etmektedir.

I.2. İlgili Pazar

I.2.1. Sektöre İlişkin Genel Bilgiler²

I.2.1.1. Genel Görünüm

- (29) Türkiye'de çeşitli bölgelerde yapılmış analizler sonucunda, ülke topraklarının %75'ten fazlasında organik madde ve azot miktarı az bulunmuştur. Bu eksiklik özellikle gübre kullanımının ülkemizdeki önemini arttırmıştır.
- (30) Kimyasal gübre üretimi için gerekli olan hammadde kaynakları temel olarak doğalgaz, fosfat kayası ve potasyum tuzlarıdır. Taban ve nitratlı gübrelerde kullanılan kireç taşı, kil ve dolomit haricinde gübre üretiminde kullanılan söz konusu ana girdilerin kaynaklarının ülkemizde bulunmamasından ötürü, gübre hammaddelerinin yaklaşık %95'i yurtdışından ithal edilmektedir.
- (31) Azotlu gübrelerin hammaddesi olan doğalgaz, yurt içinde çıkarılan miktarı bakımından, ülke tüketiminin yalnızca sınırlı bir kısmını karşılayabilmektedir. Taban gübrelerinin hammaddesi olan fosfat ise, benzer şekilde Mardin Mazıdağı'nda bulunan sınırlı rezervler dışında, ülkemizde oldukça kısıtlı miktarda bulunmaktadır.
- (32) Sektörde 2014-2018 yılları arasında en çok tüketilen ve üretimi yapılan gübreler ile üretimin, tüketimi karşılama oranları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1- 2014-2017 Yılları Arasındaki Gübre Tüketim/Üretim Miktarları (ton)

Yıl	Tüketim	Üretim	(Üretim/Tüketim) %
2014	5.471.518	3.547.796	65
2015	5.507.779	3.674.262	67
2016	6.744.922	3.358.324	50
2017	6.332.872	3.841.645	61
2018	5.411.811	4.027.024	74

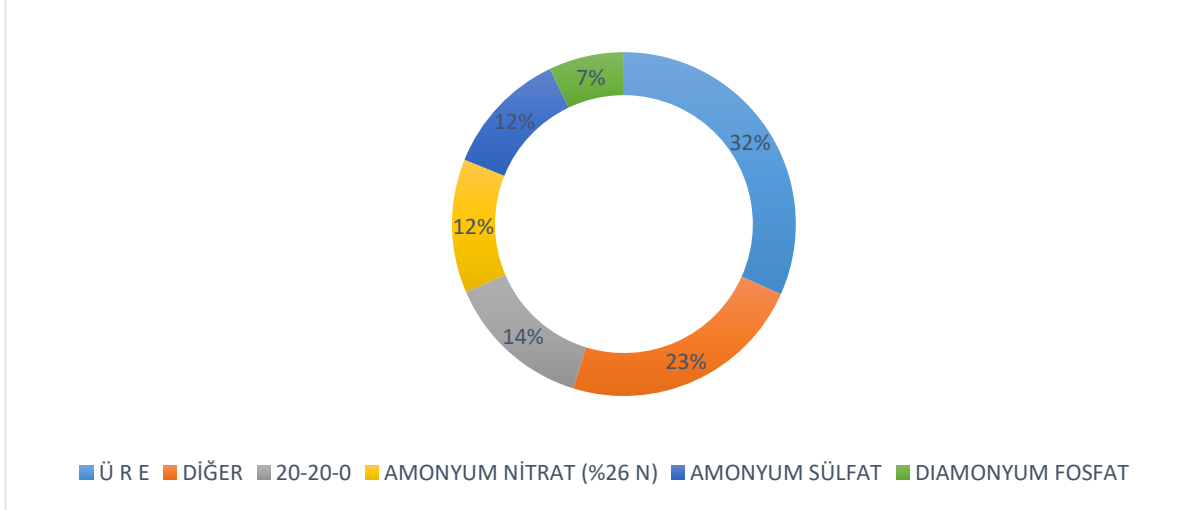
Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Bitki Beslenme İstatistikleri

² Bkz. "Samsun İl Tarım Müdürlüğü Nisan 2010" ve "Organik Gübreler ve Önemi-Yusuf Aygün-Mustafa Acar" derlemesi ve Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'nün (TAGEM) hazırladığı "Gübre Sektör Politika Belgesi 2018-2022" çalışması.

20-51/718-317

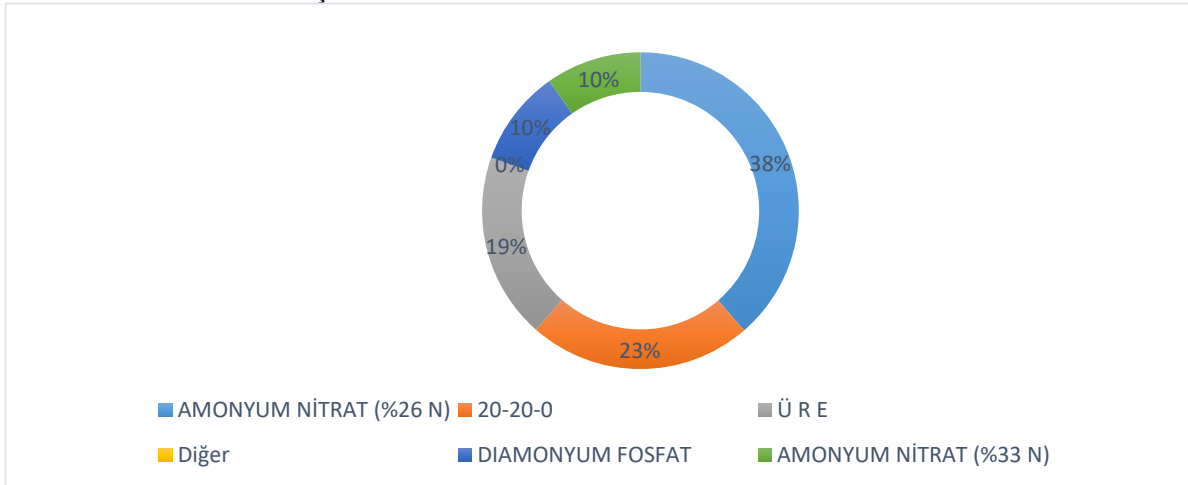
- (33) 2014-2018 yılları arasında sektördeki üretim miktarı yaklaşık 3,5 ile 4 milyon ton arasında değişmekte iken tüketim yaklaşık 5,5-6,7 milyon arasında dalgalı bir seyir izlemektedir. Üretimin tüketimi karşılama oranı ise sırasıyla %65, %67, %50, %61 ve %74'tür. Bu bakımdan yurt içi tüketimin aksine, yurt içi gübre üretiminin yıllar itibariyle daha istikrarlı bir artış ve seyir grafiği çizdiği söylenebilecektir.
- (34) 2018 yılında yurt içinde en çok tüketilen ve üretilen gübreler aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

Grafik 1- 2018 Yılında En Çok Tüketilen Gübre Türleri

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Bitki Beslenme İstatistikleri

Grafik 2- 2018 Yılında En Çok Üretilen Gübre Türleri

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı Bitki Beslenme İstatistikleri

- (35) Türkiye uluslararası hammadde ve gübre fiyatları ile kendi iç pazarının dinamikleri doğrultusunda, yurt dışı piyasalara belirli bir ölçüde gübre ihraç etmesine karşın, bu ihracat toplam üretimin yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır.
- (36) Yurt içi gübre üretimindeki kademeli artışa ve belirli bir ihracat kapasitesine rağmen, ülkemizdeki gübre tüketiminin boyutu göz önüne alındığında, bu tüketimin tamamının yurt içi pazarlardan karşılanması günümüz koşullarında mümkün görünmemektedir. İç tüketimin, üretim ile karşılanamayan kısmı için ise ithalat kanalı kullanılmaktadır. Özellikle 2016 yılında tarımda kullanılan gübrelerdeki KDV'nin sıfırlanması³ ile ortaya

³ Bkz. 04.10.2016 tarih ve 29847 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 7 Seri No'lu Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ.

çıkan talep artışı, ülke içi üretimin tüketimi karşılama oranında ciddi ölçüde bir düşüşe sebep olmuştur. Bununla beraber, üretim sürecinde kullanılan temel ve ara mal girdilerin çoğunun ithal edildiği de göz önüne alındığında, sektör uluslararası pazar koşullarına ve kur dalgalanmalarına karşı bağımlı ve kırılgan bir yapı sergileme eğilimini, geçmiş Kurul kararlarına da yansıdığı üzere, devam ettirmektedir. Bu çerçevede azotlu gübreler Çin, Mısır ve Rusya'dan ithal edilirken, fosforlu gübreler Kuzey Afrika ülkelerinden, potasyumlu gübreler ise Avrupa Birliği ülkelerinden temin edilmektedir.

- (37) Yurt içi gübre talebi ve tüketimi tarımsal dönemlere ve iklime göre değişiklik gösterebilmekle birlikte; ülkemizde ilk ekimin yapıldığı sonbahar aylarında kompoze gübreler (taban gübresi), ilkbahardaki hasat öncesi dönemlerde ise azotlu gübreler (üst gübresi) tercih edilmektedir. Buna bağlı olarak bu ürünlere olan talep de dönemsel olarak değişiklik göstermekte, talebin yoğunlaştığı dönemlerde yurt içi üretim yetersiz kalmakta, gübre fiyatları yükselmekte ve pazar ithalata yönelmektedir.

I.2.1.2. Yapısal Özellikler

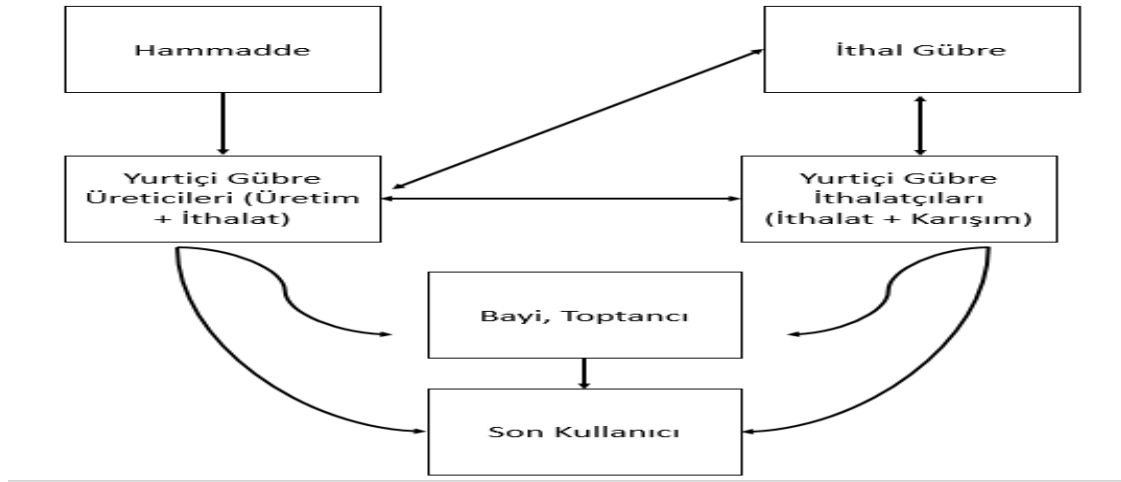
- (38) Ülkemizde gübre üretimi veya ithalatı faaliyetleri ile iştigal eden toplam 1200 civarında işletme bulunmakla birlikte, bu teşebbüsler arasında işbu soruşturmaya taraf altı üretici/ithalatçı teşebbüs piyasanın yaklaşık %80'ini temsil etmektedir. Bu teşebbüslerin dışında sektörde devamlılığı ve kayda değer işlem hacmi olan 20 ithalatçı da faaliyet göstermektedir⁴.
- (39) Dolayısıyla, sektördeki ticaret hacminin büyük bir kısmının işbu soruşturmaya taraf altı teşebbüse ait olması, gübre sektöründe marka bilinirliğinin yüksek olmaması ve ürünlerin çoğunlukla homojen nitelik taşınması hususları, gübre sektörünün –geçmiş kurul kararlarındaki tespitlere paralel olarak- oligopolistik bir yapıya sahip olduğuna yönelik önemli göstergelerdir.
- (40) Gübre piyasasında, yurt içinde üretilen veya ithal edilen gübre bayiler ve kooperatifler/birlikler kanalıyla yurt içi tüketicilere ulaştırılırken, üretilen gübrenin bir kısmı da ihraç edilmektedir. Bayiler haricinde çiftçiye satış yapan kuruluşlar TTK, Pankobirlik, Marmara Birlik ve benzeri diğer tarım satış kooperatif ve birlikleridir. Bunun yanında piyasa oyuncularını aralarında farklı gübre türleri için alım-satım gerçekleştirirken, ihracat da yapmaktadırlar.
- (41) 2016 ve 2017 yılları için incelemeye taraf teşebbüslerin toplam gübre satışlarının satış kanallarına göre dağılımı ve bu kanalların toplam satıştaki payları incelendiğinde gübre satışının önemli bir bölümünün (ortalama %62'si), bayiler kanalıyla gerçekleştiği görülmektedir. Sektördeki bayilerin çoğu sadece gübre ticaretiyle uğraşmamakta; çiftçilik, tohum, akaryakıt, tarımsal ilaç, tarım makineleri ticareti ve benzeri konularda da faaliyet göstermektedirler. Ayrıca gübre satışlarının mevsimselliği nedeniyle, talebin belirli bir seviyenin üstüne yükseldiği bölge ve zamanlarda; gübre dışındaki iş kollarında faaliyet gösteren çeşitli firmalar dahi dönemsel olarak gübre bayiliği yapabilmektedir.
- (42) Sektörde faaliyet gösteren firmalardan gelen bilgi yazılarından anlaşıldığı üzere, mevcut durum itibarıyla piyasada bayi münhasırlığına yönelik uygulamalar bulunmamaktadır. Bayiler ürün çeşitliliğini ve arzın sürekliliğini sağlayabilmek adına birden fazla gübre sağlayıcısı ile çalışabilmektedirler. Bu durumda, bayiler kendilerine teklif edilen fiyat, vade veya özel satış şartları gibi unsurları diğer satıcı ve tedarikçilere

⁴ Bkz. <https://www.tmmob.org.tr/icerik/zmo-ulkemizde-gubre-uretimi-ve-tuketimi-uzerine-bir-degerlendirme>, Erişim Tarihi: 10.01.2020.

karşı pazarlık unsuru olarak kullanabilmekte olup bununla taraflar arasında belirli düzeyde bir ticari şeffaflık sağlanmaktadır.

- (43) Daha önce de bahsedildiği üzere, kompoze ve tek besinli gübreler arasında yakın bir arz veya talep ikamesi mevcut değildir. Teşebbüsler bu sebepten ötürü belirli bir kapasite sınırı altında belirli gübre türlerini üretebilmekte, üretmediği türleri ithalat aracılığıyla veya rakip teşebbüslerden tedarik etmektedir. Teşebbüslerin bu tür ticari aktiviteleri ise pazarda ayrı bir şeffaflık unsuru oluşturmakta ve teşebbüslerin rakipleri hakkında ticari açıdan hassas bilgileri (ürün maliyeti, kar marjı vs.) tahmin edebilmesine olanak sağlamaktadır. Bunun sonucu piyasada oluşan ticaret ağı aşağıdaki grafikte özetlenebilecektir:

Grafik 3- Türkiye Gübre Ticaret Şeması⁵

Kaynak: Teşebbüslerden Edinilen Bilgiler

- (44) Yukarıda yer alan şemadan da görülebileceği üzere, sektördeki ticaret akışları çeşitlilik gösterebilmekte ve kimi zaman çift taraflı özellikler sergileyebilmektedir. Bununla beraber, sektörün az sayıda oyuncu ve homojen ürünlere sahip olması dolayısıyla oligopolistik yapıda olduğu göz önüne alındığında, yukarıda yer alan ticari ekosistemin, sektörü daha şeffaf ve takip edilebilir bir yapıya kavuşturduğu değerlendirilmektedir.
- (45) Sektördeki mevcut şeffaf yapının yanı sıra, teşebbüslerin yurt dışı hammadde ve mamul gübreye olan bağımlılıklarını, aynı yurt dışı oyuncuların karşılımları halinde de teşebbüsler arasında ortak fiyat ve maliyet öngörüsü sağlanabilmektedir. Zira yurt dışındaki gübre pazarları ve borsaları teşebbüsler tarafından anlık olarak takip edilebilmekte ve gerektiği takdirde bu kanallar üzerinden siparişler verilebilmektedir. Bu bakımdan yurt dışı ithalat fiyatlarının yönelimi, yurt içi pazardaki fiyatları da şekillendirebilen önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir. İthalatın döviz (çoğunlukla ABD Doları ve Euro) üzerinden yapıldığı da göz önüne alındığında, ülkemizde gübre piyasasındaki fiyatın oluşmasında, yurt dışı fiyatlar ve döviz kurunun (özellikle ABD Doları ve Euro) belirleyici etkisi açıktır.
- (46) Teşebbüslerin yurt dışından satışa hazır gübre ithalat etmesi için gerekli süre ise yaklaşık iki aydır. Bu süre içinde gerçekleşecek kurdaki değişimler ise teşebbüslerin üstleneceği kur riskinin temelini teşkil etmekte ve kârlılıklarına doğrudan etki edebilmektedir. Örnek olarak, Haziran ayında gübre ithal eden bir teşebbüs, ödemeyi

⁵ Gübre karışımcıları, Türkiye'de faaliyet gösteren çoğu piyasa oyuncusu yurt dışından doğrudan gübre veya farklı hammaddeler ithal etmekte ve bunları bazı kimyasal veya mekanik işlemlerden geçirerek yeni bir gübre oluşturmakta ve ürünleri yurt içi piyasasına sürmekte yahut ihraç etmektedirler.

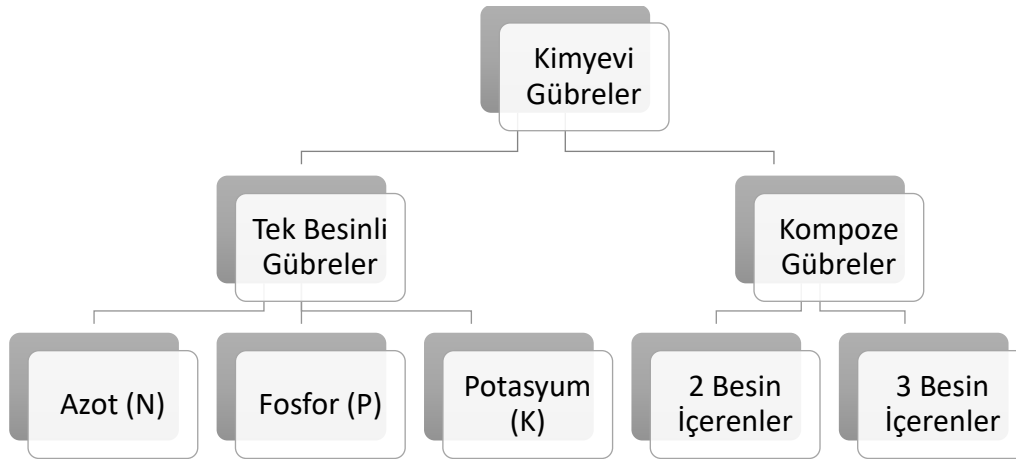
ürünü teslim alacağı Ağustos ayında yapmak üzere, yurt dışındaki teşebbüsle anlaşmış olabilecek olmasına karşın, ödemenin yapılacağı Ağustos ayında yaşanacak yukarı yönlü bir döviz şoku karşısında, teşebbüs zarara uğrama riskiyle karşı karşıya kalacaktır.

- (47) Dolayısıyla döviz kurunun salt mevcut zamandaki değeri ve yönü değil, gelecekteki değeri ve yönü de gübre veya hammadde ithalatında önemli bir parametre olmaktadır. Bu noktada, sektördeki mevsimselliğin yarattığı etkilerden biri olan stok riskine değinilmesinde de fayda görülmektedir.
- (48) Önceki kısımlarda da belirtildiği üzere, ülkemizde tarladaki ürünlerin ekimi genellikle sonbahar aylarında yapılmakta iken, bitkilerin gelişimi açısından besin ihtiyacının en yüksek olduğu dönem ise ilkbahar ayları olmaktadır. Bu noktada, anılan mevsimsellik gübre tüketiminin eğilimleri hakkında önemli bir belirleyici olarak ön plana çıkmaktadır. Zira gübre tüketiminin diğer aylara göre daha fazla olmasının beklendiği sonbahar ve ilkbahar aylarında, yıl boyunca üretim yapan üreticilerin belirli bir stok bulundurması ve buna bağlı bir stok riskine katlanması beklenmektedir.
- (49) Yukarıda yer alan bilgiler dâhilinde sektörün temel nitelikleri;
- Az sayıda büyük oyuncu ve ürünün homojen niteliği dolayısıyla oligopolistik pazar yapısı,
  - Yüksek ölçüde hammadde ve ithalat bağımlılığı,
  - Uluslararası ürün fiyatları ve döviz kurunun belirleyici etkileri,
  - Münhasır olmayan bayilik sistemi ve benzer oyunculardan ithalatın pazarda yarattığı şeffaflık,
  - Mevsimsellik kaynaklı tüketim dalgalanmaları ve buna bağlı oluşacak stok riski
- şeklinde özetlenebilecektir.
- (50) Soruşturma kapsamında ayrıca, Tarım ve Orman Bakanlığının (BAKANLIK) 08.06.2016 tarih ve 12418 sayılı yazısı kapsamında, nitratlı gübre türlerinden, %33 amonyum nitrat (AN) üretim, ithalat ve satışının, el yapımı patlayıcı üretiminde kullanılabilecek nitelikte olmasından ötürü tamamen yasaklandığı bilgisine ulaşılmış ve anılan husus soruşturmada yer alan teşebbüslerle yapılan görüşmelerde de dile getirilmiştir.
- (51) İlgili BAKANLIK yazısı kapsamında, potasyum nitrat ve sodyum nitrat gübrelerinin satışı ise serbest bırakılmakta olup, %26 ve %21 kalsiyum amonyum nitrat (CAN) gübrelerinin sevk ve çiftçiye satış işlemleri Nitratlı Gübrelerin Kullanılması Talimatı çerçevesinde kontrollü bir şekilde yürütülmektedir.
- (52) BAKANLIK bu doğrultuda, 06.04.2017 tarih ve 30030 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Piyasaya Arz Edilen Gübrelerin İzlenmesine Yönelik 2017/17 No'lu Tebliğ kapsamında, GTS adı verilen ve yurt içine satışı gerçekleştirilen gübrelerin paketleme aşamasından, nihai tüketiciye ulaşma aşamasına kadar gerçekleşen süreci takip etmek ve bu süreci kayıt altına almak amacıyla, gübre ambalajlarına DNA Bandrol ve DNA Barkod yerleştirilmesine ilişkin bir sistem kurulmasına yönelik uygulamalarını 01.01.2018 tarihi itibarıyla yürürlüğe koymuştur.
- (53) GTS projesi kapsamında, sektörde yer alan teşebbüslerin üretim tesislerine konumlandırılacakları teçhizat ve ekipmanların kurulumu ile satışı yapılan gübrelerin barkodlama veya etiketleme işlemleri BAKANLIK tarafından görevlendirilen üçüncü taraf bir teşebbüs tarafından gerçekleştirilmektedir.

I.2.2. İlgili Ürün Pazarı

- (54) Gübreler yapılarına göre organik, kimyasal ve mikrobiyal gübreler olmak üzere üç ana gruba ayrılabilir. Kimyasal gübreler, bitkilerin besin ihtiyacını karşılamak amacıyla mevsimsel olarak kullanılan, tarımsal üretimde tek başına %40 verim artışı sağlayabilen ve gübre grupları içinde en çok kullanılan tarım girdileridir.⁶ Ayrıca kimyevi gübreler, yüksek miktarda bitki besin maddesi içerdiği ve suda kolay çözüldüğü için diğer gübre türlerinden farklılaşmaktadır. Dosya kapsamında yer alan değerlendirmeler kimyasal (kimyevi) gübre grubu üzerinden yapılacaktır.
- (55) Kimyevi gübreler, tek besinli ve çok besinli (kompoze) olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Tek besinli gübreler; içerisinde bitki besin maddelerinden azot (N), fosfor (P) veya potasyum (K) elementlerinden yalnızca birisini içeren gübrelerdir. Örnek olarak, ÜRE gübresi %46 oranında azot (N) elementini içeren tek besinli bir gübre iken triple süper fosfat gübresi sadece fosfor (P) ve potasyum sülfat gübresi sadece potasyum (K) içermektedir. Kompoze gübreler ise, bahsedilen bu elementlerden, ikisini veya üçünü bulunduran gübrelerdir. Örnek olarak, diamonyum fosfat (DAP) gübresi %18 azot ve %46 fosfor; 15.15.15 gübresi ise %15 azot, %15 fosfor ve %15 potasyum içermektedir.

Şekil 1-Kimyevi Gübre Sınıflandırması

- (56) Dosya kapsamında sözü geçen gübre türleri arasında, gerek arz gerek talep yönünden ikame edilebilirliğin ortaya koyulması gerekliliği ilgili ürün pazarının sınırlarının en sağlıklı şekilde çizilebilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

I.2.2.1. Tek Besinli Gübrelerin Kendi Aralarındaki İkame İlişkisi

- (57) Tarımsal faaliyetlerde; yetiştirilecek bitki çeşitleri, yapılan laboratuvar ve toprak analizleri sonucunda ortaya çıkan toprağın besin gereksinimi ve bölgenin iklimi gibi unsurlar kullanılacak gübre türünü belirlemektedir. Bu kapsamda tek besinli gübreler içerdikleri farklı elementlerden dolayı, kullanım alanları ve kullanım zamanları açısından her bir element türü için farklılaşmaktadır. Azotlu gübreler bitkinin üst gövde gelişimi için kullanılırken potasyumlu gübreler dayanıklılık, fosforlu gübreler de üreme organları üzerinde etkilidir. Öte yandan tek besinli gübreler hammadde gereksinimi açısından da farklılaşmaktadır. Azot elementli gübreler için temel hammadde doğalgaz, fosforlu gübreler için fosfat kayası ve potasyumlu gübreler için potasyum tuzlarıdır.

⁶ Kurulun 24.01.2008 tarih ve 08-08/82-24 sayılı kararı.

- (58) İngiltere Rekabet Otoritesinin *Origin/Bunn* kararında, tek besinli gübre türleri arasındaki ikame ilişkisinin ortaya koyulması amacıyla gerçekleştirilen hipotetik monopol testinde, gübre üreticisi şirketlerin müşterilerine, ayrı ayrı tek besin içeren her bir gübre türünün fiyatındaki %5'lik artış karşısında nasıl bir tepki verecekleri sorulmuştur⁷. Çoğunluk, yeni fiyattan almaya devam edeceğini veya alımı tamamen keseceğini belirtmiştir. Zira hiçbir müşteri fiyat artışı sonucunda başka bir tek besinli gübreye geçeceğini belirtmemiştir.
- (59) Benzer şekilde dosya kapsamında incelenen teşebbüslerden istenen bilgi talepleri kapsamında gelen cevabi yazılarda da tek besinli gübrelerin kendi aralarında talep yönünden bir ikame ilişkisinin mevcut olmadığı belirtilmiştir. Yine, farklı tek besinli gübrelerin gerektirdiği hammaddelerin, tesis ve üretim teknolojisi gibi unsurların farklılaşması, farklı elementleri içeren gübreler arasında bir arz ikame ilişkisinin olmadığını gösterir niteliktedir.
- (60) Öte yandan, teşebbüslerle yapılan görüşmelerde, aynı elementi içeren gübre türlerinin kendi içinde ikame edilebilir olup olmadığı konusunda, net bir fikir birliğinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Nitratlı gübreler sınıfından üre (%46), AN (%33), CAN (%26) ve AS (%21)'nin her ne kadar aynı besin maddesini içerse de azot oranı ve çeşidi açısından farklılaşabileceği, bitkiye nüfuz etme süresinde farklılıklar olabileceği, kimisinin içerdiği malzemeler nedeniyle her toprak türüne uygun olmadığı gibi nedenlerle ürünlerin birbirinden farklı kullanım alanlarının olması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak, fiyata duyarlı çiftçilerin bu farklılıklara dikkat etmeksizin en uygun fiyata sahip nitratlı gübreyi talep etme eğiliminde olduğu ve özellikle AN yasağının ardından talebin diğer azotlu gübre türlerine kaydığı göz önüne alındığında, bu türler arasında talep ikamesinin devam ettiği değerlendirilmektedir. Ayrıca hammadde gereksinimi bakımından da büyük ölçüde benzerlik taşıdığından dolayı bu tür aynı elementi içeren tek besinli gübreler arasında belirli bir düzeyde arz ikamesi de mümkündür.

1.2.2.2 Kompoze Gübrelerin Kendi Aralarındaki İkame İlişkisi

- (61) Yukarıda da açıklandığı üzere kompoze gübreler, bitki besin maddelerinden azot, fosfor ve potasyumdan iki veya üçünü farklı kombinasyonlarda içeren gübre türleridir. Bu tür gübre çeşitleri üretilirken kullanılan hammaddelerin değişmemesi, sadece gübredeki azot, fosfor ve potasyum oranlarının değişmesi büyük ölçüde bu ürünlerin tüketici ve üretici açısından ikame edilebilir kılacaktır. Zira inceleme kapsamında teşebbüslerden gelen bilgiler de bu durumu doğrulamaktadır.

1.2.2.3. Tek Besinli Gübreler ile Kompoze Gübreler Arasındaki İkame İlişkisi

- (62) Dosya kapsamında incelenen teşebbüslerden gelen bilgiler, geçmişteki Kurul kararları ve Komisyon'un yaklaşımı doğrultusunda⁸, son tüketicinin ihtiyacını karşılama noktasında tek besinli ve kompoze gübrelerin birbirlerinden farklılaştığı görülebilecektir. Zira sektör kapsamında yapılan fiyat analizlerinde de son tüketicilerin bu iki gübre kategorisi arasında esnek bir şekilde geçiş yapmadığı, ürünlerin kullanım amaçlarının, fiyatlarının değişkenlik gösterdiği belirtilmiştir.⁹

⁷ Örneğin, yalnızca azot elementini içeren ÜRE'nin fiyatı değişmezken, sadece fosfat içeren triple süper fosfatın (TSP) fiyatında %5 artış gerçekleşmesi.

⁸ EC'nin *Yara / Kemira Growth* Kararı

(http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/decisions/m4730_20070921_20212_en.pdf / Erişim Tarihi 21.01.2019).

⁹ CMA'nın *Origin/Bunn* Kararı (<https://www.gov.uk/cma-cases/origin-uk-operations-bunn-fertiliser-merger-inquiry> / Erişim Tarihi 20.01.2019).

- (63) Tek besinli gübrelerin üretimi için gerekli tesis, ekipman ve üretim teknolojisi tek başına kompoze gübreleri üretmek için yeterli olmamakta, yeni yatırım ve hammadde temini gerektirmektedir. Bu kapsamda sadece tek besinli gübre üreten bir şirketin kompoze gübre üretmesi için yüksek miktarda yatırım yapması ve buna bağlı maliyetlere katlanması gerektiğinden, ilgili gübre kategorileri açısından üretim aşamasında rekabetçi bir baskı yaratabilecek geçişler görülme olasılığının oldukça az olduğu değerlendirilmektedir.
- (64) Sonuç olarak, işbu dosya kapsamında ilgili ürün pazarları; “azotlu gübre çeşitleri”, “fosforlu gübre çeşitleri”, “potasyumlu gübre çeşitleri”, “kompoze gübre çeşitleri” olarak belirlenebilecekse de dosya kapsamında varılan sonucu değiştirmeyeceğinden, ilgili ürün pazarı tanımlanmasına ihtiyaç bulunmadığı değerlendirilmektedir.
- (65) Bununla birlikte, olası ilgili ürün pazarı tanımlarının yukarıda açıklandığı şekilde yapılabileceği öngörülse de EAAD tarafından yapılan ekonomik analizde mevsimsellik nedeniyle taban gübreleri ve üst gübreler ayrımının daha sağlıklı sonuç vereceği tespit edilmiştir. Bunun yanında, soruşturmaya esas teşkil eden belgede özellikle üre gübresinin bahsi geçtiğinden bu ürün özelinde daha detaylı bir inceleme yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Üre ile birlikte, ülkemizde yüksek ölçüde tüketilen kompoze gübrelerden DAP ve 20.20.0’a ilişkin kısa analizlere de yer verilecektir.

I.2.3. İlgili Coğrafi Pazar

- (66) Gübre üreticileri ve dağıtıcıları satış ve dağıtım faaliyetlerini ülke genelinde gerçekleştirdiğinden ve bu kapsamda coğrafi pazar tanımını etkileyecek bölgesel nitelikte farklılıklar bulunmadığından, ilgili coğrafi pazar “Türkiye Cumhuriyeti” olarak kabul edilebilecekse de dosya kapsamında ulaşılan sonucu değiştirmeyeceğinden ilgili coğrafi pazar tanımlanmasına gerek olmadığı değerlendirilmiştir.

I.3. Dosya Kapsamında Elde Edilen Bilgi ve Belgeler ile Teşebbüslerle Yapılan Görüşmeler

I.3.1. Yerinde İncelemelerde Elde Edilen Bilgi ve Belgeler

I.3.1.1. BAGFAŞ’tan Elde Edilen Belgeler

- (67) **Belge-1:** BAGFAŞ İç Anadolu – Karadeniz Bölge Temsilcisi (.....) tarafından EGE Yönetim Kurulu Başkan Danışmanı (.....)’e 19.11.2018 tarihinde gönderilen “19 Kasım 2018 Sektör Fiyat” konulu e-postada aşağıdaki ifade bulunmakta ve ekinde rakip fiyatlarına ilişkin ayrıntılı bir Excel dosyası yer almaktadır¹⁰:

“19.11 Sayfasında güncel fiyatlar vardır.

İgşaş geçen hafta Gemlikçilere Salı (yarın için) ÜRE (.....) TL/ton fot yapacağım demiş Gemlik bunun üzerine geçen hafta fiyat arttırmış. Yarın arttırmazsa üre piyasa da gevşeyebilir.”

- (68) **Belge-2:** EGE Yönetim Kurulu Başkan Danışmanı (.....) tarafından EGE Yönetim Kurulu Başkanı (.....) ve BAGFAŞ Yönetim Kurulu Başkanı (.....)’e 28.11.2018 tarihinde gönderilen “Fwd: Fertecon Nitrate & Phosphate” konulu e-postanın ekinde yurt dışı gübre fiyatlarına ilişkin bültenlerin paylaşıldığı anlaşılmaktadır.

- (69)

¹⁰ BAGFAŞ’tan soruşturma döneminde yapılan yerinde incelemede alınan söz konusu belgenin EGE’den önaraştırma döneminde yapılan incelemede alınan belge (**Belge-20**) ile içerik bakımından aynı olduğu, aynı tarihli iki e-postanın gönderilme saatleri incelendiğinde e-postanın önce BAGFAŞ’tan EGE’ye, daha sonra EGE’nin kendi içinde iletildiği anlaşılmaktadır.

- (70) **Belge-3:** BAGFAŞ'ta bulunan ve (.....) tarafından BAGFAŞ çalışanı (.....)'a 02.01.2019 tarihinde gönderilen "İlt: Trakya Bölge Aralık Ayı Faaliyet Raporu" konulu e-postanın ekinde yer alan Word dosyasında; rakiplerin Trakya Bölgesi'nde peşin, vadeli veya kredi kartı ile ödeme yöntemlerine göre değişen fiyatlarının her bir gübre türü bakımından oldukça detaylı şekilde paylaşıldığı, rakiplerin depolarında hangi üründen ne miktarda bulunduğuna ilişkin bilgilerin yer aldığı anlaşılmaktadır.

I.3.1.2. TOROS'tan Elde Edilen Belgeler

- (71) **Belge-4:** TOROS Satın Alma Müdürü (.....) tarafından teşebbüs içi yetkililere 16.01.2018 tarihinde gönderilen "Re: Turkey CAN" konulu e-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır¹¹:

*"Dünkü Fertecon Nitrates raporunda aşağıdaki gibi bilgi çıkmıştı:
Bagfas is reported to be offering (.....) t CAN for prompt shipment.
Bugün gelen düzeltme aşağıdaki gibidir: 19 January 2018 / TURKEY:
Following reports in yesterday's Nitrates Report from 18 January, it has been confirmed that Bagfas is not offering (.....) t CAN for export. The Turkish producer states that its CAN/AN plant is in fact not currently running.
However, another market participant did offer this quantity of Turkish CAN for export. Fertecon would like to apologise for any inconvenience caused.
Saygılarımla"*

- (72) **Belge-5:** TOROS yetkilileri (.....), (.....) ve (.....) ve bölge müdürleri arasında Haziran 2018 döneminde gerçekleşen "Ynt: Pazar Üre Fiyatları" konulu e-posta silsilesinde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

(.....) [11.06.2018, 14:05, Bölge Müdürlerine hitaben]: "Piyasada rakip firmaların fiyatlarını artırdığına dair duyum-bilgi gelmektedir. Sadece bugün sabah dip fiyat uygulaması yetkisi verildi-yetkisi alındı diye düşünmeden, bu şekilde değerlendirmeden, Pazarınızdaki rekabet şartlarına göre Üre fiyatlarınızı acilen maksimize etmeniz önemli ve gereklidir. Gereği önemle bilgilerinize. İyi çalışmalar."

(.....) [11.06.2018, 14:08, Bölge Müdürlerine hitaben]: "Öğlene kadar yapılan 4.000 ton üre satış miktarından pazarda bir takım gelişmelerin olduğu belliydi Acilen pazardaki gelişmelerin raporlanmasını rica ederim."

- (73) **Belge-6:** TOROS Pazarlama ve Satış Genel Müdür Yardımcısı (.....) ile GEMLİK Pazarlama ve Satış Genel Koordinatörü (.....) arasında Eylül 2018 döneminde gerçekleşen "RE: DAP ve NPK fiyat" konulu e-posta silsilesinde (.....) tarafından aşağıdaki ifadelerin kullanıldığı görülmektedir:

*"(.....) Bey selam,
Hızlı dönüş için teşekkür ederim. Fiyatlar konusunda biraz daha çalışabilir fiyatlar bekliyoruz sizden.
Kabaca bir hesap yaparsak Şöyleki;
(.....) tl depomuzdaki maliyet olur.
Sizin (.....), bir fiyat çalışabilirsek daha makul sonuçlar elde edebilecek gibiyiz
Yani şu anda bayi deponuza (.....) bir fiyat oluşturabilirsek biz de piyasaya satarak 3-5 kuruş kazanma şansımız olur,
Eğer böyle bir fiyat oluşturduğumuz takdirde (.....). Bu fiyat oluşturma mantığı ile her parti alımında yeniden fiyatları güncelleyebiliriz."*

¹¹ Belgenin bir kısmında geçen İngilizce ifadeler raportörler tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Daha çalışabilir bir fiyat alma ümidiyle selam ve saygılarımı iletiyorum.

İyi çalışmalar.”

- (74) **Belge-7:** TOROS Satış Operasyonları ve Pazar Denetim Müdürü (.....) tarafından TOROS Pazarlama ve Satış Genel Müdür Yardımcısı (.....)'na 25.09.2018 tarihinde “Piyasa fiyatları ve satış fiyatlarımız.” konusu ile gönderilen e-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“(.....) Bey,

Gerek dün Tarım bakanının yaptığı açıklama ve gerekse bugün usd kurunda yaşanan hafif gevşeme ve pazardaki talepsizlik etkisi ile rakipler noktasal olarak fiyat düşüşleri yapmıştır.

Özellikle Gemlik ve İgsaş da stoklarının olduğu yörelerde FOT bazda verdikleri fiyatlar ile satış yapma gayretindeler. Ayrıca bugün Bağfaş tarafından açıklanan DAP ve Kompoze fiyatları da göz önüne alınarak

... [gübre türü bazında uygulama talep edilen fiyatlara yer verilmektedir]

Uygulama yetkisinin verilmesi konusunu onayınıza sunarım.

Saygılarımla.”

- (75) **Belge-8:** TOROS Trakya Bölge Müdürü (.....)'dan TOROS Satış Operasyonları ve Pazar Denetim Müdürü (.....) ve diğer yetkililere 16.11.2018 tarihinde gönderilen “Trakya Bölge Pazar Hareketleri (45. Hafta)” konulu e-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“(.....)Bey,

16 Kasım 2018 tarihi itibari ile bölgemizde oluşan Pazar değişiklikleri aşağıdaki gibidir.

İgsaş :

Üre gübresinde bugün için kampanya uygulamaktadır.

Uygulamış olduğu kampanya fiyatlarından peşin/30 gün/tek çekim kredi kartı işlem yapmaktadır.

Diğer gübrelerde sirkü altı fiyatlarından satışlarına devam etmektedir.

[İGSAŞ liste ve gerçekleşen fiyatlarına ilişkin tabloda granül ürenin liste fiyatı (.....) TL/ton (FOT) iken güncel uygulama fiyatı olarak (.....) TL/ton (FOT) belirtildiği ve pril ürenin de bunlardan (.....) TL/ton daha düşük belirlendiği görülmektedir.]

Bilgilerinize sunarım. Saygılarımla,”

- (76) **Belge-9:** TOROS Satış Operasyonları ve Pazar Denetim Müdürü (.....) tarafından TOROS Pazarlama ve Satış Genel Müdür Yardımcısı (.....)'na 19.11.2018 tarihinde “FW: Sistem Fiyatlarımız ve pazar şartlarına göre kullanılacak dip fiyat yetki talebi hk.” konusu ile gönderilen e-postada, rakiplerin çeşitli gübre türleri için uyguladığı fiyatlara ilişkin bilgi verilip bu şartlarda uygulanmak istenen fiyatlar için yetki talep edilmektedir. E-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“(.....) Bey,

Dap gübresinde, pazardaki rakiplerimizin, kullanım dönemi sonuna gelinmesi ve USD kur düşüklüğü nedeni ile fiyatları düşük seyretmektedir. ...

Sistem fiyatlarımızın ...

*Olarak revize edilmesi konularını,
Görüş ve onayınıza sunarım.
Saygılarımla.”*

- (77) **Belge-10:** TOROS Satış Operasyonları ve Pazar Denetim Müdürü (.....) tarafından TOROS Pazarlama ve Satış Genel Müdür Yardımcısı (.....)'na 02.01.2019 tarihinde “Piyasa Hareketleri-Rakipler ve Rekabet” konusu ile gönderilen e-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

*“(.....) Bey,
Kasım ayından itibaren devam eden durgunluk tüm rakiplerin fiyatlarını günden güne geri çekmelerine neden olmuş olmaktadır. Bu durgunluğun yanı sıra yurt dışı pazarda Üre fiyatlarının geri gidişi de destek verince yeni tedarik üre gübrelere fiyatlar hızlı bir düşüş göstermiştir. Piyasada sonbahar döneminde pek varlık göstermeyen (.....), pazara agresif olarak girmeye çalışmaktadır. İthalatçılar düşen fiyatlardan tedarik ettikleri Üre ve A.Sülfat gübrelere satış yapabilmek adına her zaman olduğu gibi pazarın en düşük fiyatları ile aktif olmaya çalışmaktadır. Cari durum itibarı ile
[rakiplerin fiyat ve vade bilgileri paylaşılmakta]
Uygulamaları pazarda karşımıza çıkmaktadır.
Durgun giden satış döneminde gereken noktalarda kullanmak üzere
[uygulanmak istenen yeni fiyatlar yer almaktadır]
Fiyatlarının kullanım yetkisinin verilmesi konusunu,
Görüş ve onayınıza sunarım.
Saygılarımla.”*

- (78) **Belge-11:** TOROS Ege Bölge Müdürü (.....) tarafından 14.05.2019 tarihinde TOROS Satış Operasyonları ve Pazar Denetim Müdürü (.....)'na gönderilen “Re: Vadeli Gübre Talebi Hakkında” konulu e-postada şu ifadeler yer almaktadır:

“...Bayilerin ekonomik belirsizlikte vadeliden imtina etmesi ile ürün alımı yapan Tariş Koop. ve TKK'leri vadeli satışta ön plana çıkmıştır. Bayiler ağırlıklı peşin satışlar ile talepleri karşılamakta olup, vadeli satışları oldukça düşmüştür. Serbest pazardan kopmamak adına Tariş Koop. dışında kalan bayi satışlarını da göz önüne alarak, bayilerin azalan vadeli taleplerini değerlendirmek üzere vadeli talebimiz söz konusudur. ...”

I.3.1.3. GEMLİK'ten Elde Edilen Belgeler

- (79) **Belge-12:** GEMLİK Güney Bölge Pazar Sorumlusu (.....) tarafından 16.11.2016 tarihinde diğer GEMLİK çalışanlarına gönderilen “Günlük Faaliyet Raporu” konulu e-postada aşağıdaki ifade yer almaktadır:

“... Bu gün Üre de yaptığımız fiyat artırımının ardından rakipler üre fiyatlarında zam yaptılar. Gübretaş Üre satışı hala kapalı.”

- (80) **Belge-13:** GEMLİK Ege Bölge Pazar Sorumlusu (.....) tarafından 16.11.2016 tarihinde diğer GEMLİK çalışanlarına gönderilen “Gunluk rapor” konulu e-postada aşağıdaki ifade yer almaktadır:

“Rakipler, talepsizlikten bu döviz kuruna rağmen kompoze ve Dap fiyatlarını arttırmıyor. Üre deki fiyat arttırmamız nedeni ile öğleden sonra rakopler

fiyatlarında artısa gitti. Sabah fiyatı uygun bulan bayilerin çok tonajlı olmasa da rakiplerden tedarikleri olmuş.”

- (81) **Belge-14:** GEMLİK Karadeniz Bölge Pazar Sorumlusu (.....) tarafından 16.11.2016 tarihinde diğer GEMLİK çalışanlarına gönderilen “rapor” konulu e-postada aşağıdaki ifade yer almaktadır:

“Durağan seyreden bir piyasayı, yine fiyat artırmamız hareketlendirdi diyebiliriz. Tüm firmalarda Üre fiyatları 40 tl ile 60 tl arası artışlar yaşandı. Tabiki her zaman olduğu gibi bu fiyat artışları esnasında firmalar bir miktar eski fiyatlarından da mal çıkışıda yaptılar. Kompozelerde üreticiler, bu kura rağmen fiyat artırmamakta direniyorlar.5-10 tl artış ve düşüşlerle günü geçiriyorlar. Çünkü üretimler devam ederken satışlar minimum seviyelerde seyrediyor. (.....) fabrika depoları CAN da dolu..fabrikadan depo boşaltıp,yerine gelecek (.....).bin ton granül üre için yer açmaya çalışıyorlar. Bölgede uzun bir aradan sonra yağış görüldü..Sektör açısından en önemli olayın bu olduğunu düşünüyorum. Yağışların 1-2 gün daha sürmesi durumunda ilk etap sıkıntıları ortadan kalkar. Sektörde piyasalarda CAN ve AN konusunda çok fazla bilgi kirliliği mevcut.Gün içerisinde bu doğrultuda çok fazla telefon alıyoruz.”

- (82) **Belge-15:** GEMLİK Marmara Bölge Pazar Sorumlusu (.....) tarafından 16.11.2016 tarihinde diğer GEMLİK çalışanlarına gönderilen “16.11.2016 Güncel Rapor ve Y.İçi Piyasa Fiyatları” konulu e-postada aşağıdaki ifade yer almaktadır:

“Bugün Tekirdağ ve Çorlu bayileri ziyaret edilmiştir. Ürede yurtdışına paralel olarak fiyat artırmamızın ardından piyasadaki tüm firmalar bizi takip ederek fiyat artışına gitmişlerdir. Bölgede firmalar açısından talepte hareketli günler geçtiğini söyleyemeyiz, bayi ve çiftçiler uygun fiyata kooperatiflerden ciddi anlamda üre tedariki gerçekleştirmekte dolayısıyla Gübretaş'ın elinde satılabilir Üre stoğu çok kalmayacaktır.(eğer fazla bağlantıları yok ise).Toros ve Ege gübre eski fiyatlarıyla gün içerisinde bir miktar sipariş almıştır.”

- (83) **Belge-16:** İGSAŞ Amonyak Üretim Baş Mühendisi (.....) tarafından 26.12.2017 tarihinde GEMLİK Üretim Sorumlusu (.....)'e gönderilen ve akabinde 27.12.2017 tarihinde (.....) tarafından diğer GEMLİK yetkililerine iletilen “FW.” konulu e-postanın ekinde aşağıdaki ifadeler bulunmaktadır:

“Hali hazırda dünyadaki kurulu Amonyak, Üre ve Amonyum Nitrat tesislerine bakıldığında, doğalgaz kaynaklarının yoğun ve ucuz olduğu bölgelerde bulunmaktadır. Dünya Gübre Piyasası da bu firmalar tarafından belirlenmektedir. Enerji de ve Hammadde de dışa bağımlı çalışan ülkemizin tüm Gübre fabrikalarının da sıkıntılarını daha da artırmaktadır.”

- (84) **Belge-17:** GEMLİK Ege Bölge Pazarlama ve Satış Sorumlusu (.....) tarafından 11.09.2018 tarihinde diğer GEMLİK yetkililerine gönderilen “Rapor” konulu e-postada aşağıdaki değerlendirmeler yer almaktadır:

“Piyasa ve rakiplerin durumu ;

Rakipler:

Kompoze gübrelerde, üretici konumundaki firmalardan Bağfaş, pazardaki en dip fiyatları vermekte , ancak üretime tam anlamı ile başlamadığı için sevkiyatları zayıf,

Toros , Yine Bağfaş gibi talep düşüklüğü sebebi ile fiyatlarını dip seviyelerde tutmakta buna rağmen taleplerin istenilen seviyeden çok uzak olduğu belirtiliyor.

Rakiplerin satış koşulları:

(.....),

Çek ile 30-40 gün arası opsiyon uyguluyor.

Kredi kartına tek çekim ya da anlaşmalı olduğu banka kartlarına taksitli çekimlerde fark almıyor.

(.....)

Nakit ödeme uyguluyor

(.....)

Bu günlerde sadece nakit havale ile satış yapıyor.

(.....)

Peşin fiyatına 30 gün ve vade farkı ile 90 güne kadar vade uyguluyor.

Kredi kartı tek çekimde fiyat farkı uygulamıyor

Kredi kartına taksit de, 20-40 TL gübre cinsine göre fark alıyor.

(.....), aylık %1,9 vade farkı ile 180 güne kadar vadeli satış imkanı sunuyor.

Piyasa:

Gelinen noktada, Bölgenin iç kesimlerindeki erkenci yörelerinde gübre tedariklerinin, geçtiğimiz yıllara oranla çok ağır gittiği belirtilmekte, taleplerin tahminen %10-15 seviyelerinde gerçekleştiği söylenilmektedir.

Fiyat seviyeleri sebebi ile kullanılacak gübre miktarlarında düşme yaşanılması kaçınılmaz, Bu kayıplar yapılan görüşmelerde; DAP ta %80, çinkolu NP ve NP de %40-50 seviyelerini bulabileceği belirtilmektedir.

Ayrıca, fiyatların artması, çiftçinin bayiye olan borç yükünü ve riskini artırması sebebi ile, bayiler vadeli satış miktarları azalmayı düşünmektedir.

Gübre atacak olan çiftçilerin vadeli almak durumunda olanlarında Panko ve TTK lara yönelimini getirecektir.

Bu fiyat seviyeleri, azotlu gübrelerde erken stok alım düşüncesini engellemektedir.

Taban gübrenin yetersiz kullanımı, azotlu gübreye yönelimi getirecekse de, çiftçi yine kısıtlamaya gidecektir. Yöresel farklılıklar olmakla birlikte, fiyattan dolayı CAN gübre ye sonrasında da miktarı düşürerek ÜRE kullanımını gündeme getirebilir. AS gübre ye olan talep CAN ile arasındaki fiyat makasından dolayı daha düşük seyredebilir. Bununla birlikte, CAN da reçete bazlı kullanım kotası bazı yörelerde talebi sınırlandırabilir. Diğer azotlularda karekod olsa da reçete de yazılan miktarın üzerinde kullanıma imkan vermektedir.

Saygılarımla”

- (85) **Belge-18:** GEMLİK Pazarlama Müdürü (.....) tarafından 16.11.2018 tarihinde GEMLİK(.....) kontrol eden Yıldırım Grubu Yetkilisi (.....)a gönderilen “Piyasa Bilgileri 16.11.2018” konulu e-postada aşağıdaki ifade yer almaktadır:

“Rakip Firmalar:

(.....)

Körfez depolarına Kasım ayı sonunda gelmesini beklediği yaklaşık (.....) ton Mısır menşeli Granül ÜRE gübresi var.

BTA Gübreden yaklaşık (.....) ton Granül AS gübresi aldı. Körfez depolarından FOT teslim (.....) TL/ton fiyat teklif ediyor.

Hafta içerisinde ÜRE fiyatlarında artış yaptığını belirtse de, özellikle Üretim Pril ÜRE gübresinde eski liste fiyatlarıyla satış yapmaya devam ediyor.

(.....)

İzmir depolarına önümüzdeki günlerde (.....) ton Hırvat menşeli Pril ÜRE getireceği belirtilmektedir.”

- (86) **Belge-19:** GEMLİK Pazarlama Müdürü (.....) tarafından 10.05.2019 tarihinde GEMLİK(.....) kontrol eden Yıldırım Grubu Yetkilisi (.....)'a gönderilen “Piyasa Bilgileri 10.05.2019” konulu e-postada aşağıdaki ifade yer almaktadır:

“...Firmalar her ne kadar zam yaptıklarını deklare etseler de, talebin düşük olduğu bu dönemde lokal bölge bayilerine esnek fiyat ve vade uyguladıkları görülmekte...”

I.3.1.4. EGE'den Elde Edilen Belgeler

- (87) **Belge-20:** 19.11.2018 tarihinde EGE Yönetim Kurulu Başkan Danışmanı (.....) 'den EGE Yönetim Kurulu Başkan Danışmanı (.....) gönderilen “19 Kasım 2018 Sektör Fiyat” konulu e-postada aşağıdaki gibidir:

“19.11 Sayfasında güncel fiyatlar vardır.

İgsaş geçen hafta Gemlikçilere Salı (yarın için) ÜRE (.....) TL/ton fot yapacağım demiş Gemlik bunun üzerine geçen hafta fiyat arttırmış. Yarın arttırmazsa üre piyasada gevşeyebilir dediler.”

I.3.1.5. GÜBRETAŞ'tan Elde Edilen Belgeler

- (88) **Belge-21:** GÜBRETAŞ Genel Müdürlük bilgisayarında bulunan GÜBRETAŞ Dış Ticaret Kıdemli Uzmanı (.....) tarafından GÜBRETAŞ çalışanlarına gönderilen 01.02.2017 tarihli “İGSAŞ üre alımı.” başlıklı e-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“Fabrikamızın Şubat ayı ihtiyacı olan hammadde üre aşağı belirtilen şekilde satın alınmıştır:

1- (.....) pril üre Şubat ayı boyunca ihtiyacımız doğrultusunda İgsaş deposundan nakliye bize ait olmak üzere sevk edilecektir. Birim fiyat (.....) usd/mt fot igsas deposudur. Mal bedeli olan (.....) usd bedel 20.02.2017 tarihinde firmanın banka hesabına transfer edilecektir.”

- (89) **Belge-22:** GÜBRETAŞ Satış Pazarlamadan Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı (.....)'in bilgisayarında bulunan GÜBRETAŞ Bölge Satış Operasyon Sorumlusu (.....) tarafından Samsun Bölge Müdürü (.....)'a gönderilen 04.09.2018 tarihli “Rakip stok Hareketleri HK” başlıklı e-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“SEKTÖR VE RAKİPLER:

(.....)

Samsun Depolarında (.....) ton. Rusya'dan (.....) ton stok bulunmaktadır. Eylül ayının 15 ine doğru (.....) ton (.....) gübresi gelecek.

(.....)

Dereköy depolarındaki (.....) bitti ((.....) sevk edilmektedir.). (.....) dan da (.....) ton. (.....) ton (.....) gübre stokları bulunmaktadır.

Fabrika kompoze gübre (Dap ve diğerleri NP,NP+Zn,NPK.NPK+Zn.) üretmeye devam etmektedir.

Fabrikada Ultra N ((.....) ton). AS ((.....) ton) ve ÜRE ((.....) ton) stokları bulunmaktadır.

(.....)

Samsundaki Depolarında; Pril CAN (.....) ton, Üre pril (.....) ton, DAP (.....) ton. (.....) ton Granül AS. (.....) ton, NP (.....) ton, gübreleri bulunmaktadır

DİĞER

Bölgemizde gübre ithalatçısı firma bulunmamaktadır.”

- (90) **Belge-23:** GÜBRET AŞ Satış Pazarlamadan Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı (.....)in bilgisayarında bulunan ve bir EGE çalışanı tarafından ((.....)@egegubre.com.tr isimli e-posta adresi vasıtasıyla) 08.10.2018 tarihinde gönderilen bir e-postada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“...Öncelikle nazik ziyaretiniz için tekrar teşekkür ederiz.

Toplantıda konuştuğumuz gibi elimizdeki ürünlerin analiz sertifikalarını ekte gönderiyorum. Amonyum sülfat için elek maliyetini de araştıracağız.

Sonraki yüklerinizde tahliye limanı hizmeti içinde yardımcı olmak isteriz...”

I.3.1.6. İGSAŞ'tan Elde Edilen Belgeler

- (91) **Belge-24:** 06.08.2018 tarihinde İGSAŞ Pazarlama ve Satış Direktörü (.....)'dan İGSAŞ Pazarlama Satış ve Sevkiyat Müdür Yardımcısı Vedat ALTINOK ile İGSAŞ Genel Müdürü (.....)'a gönderilen “Re: Rakip firma fiyatları ve Revize taleplerimiz” konulu e-posta aşağıdaki gibidir:

“(.....)bey, (.....) bey,

Bugün rakip firmalar aşağıdaki gibi zam yaptılar bu Zam'ı en büyük (.....) gübre yapmıştır. Bizde de elimizde ürün olmamasından dolayı ve sezonda yüksek fiyatlara satış yapmak adına (.....) gübreye yakın revize fiyat taleplerini yapmayı düşünüyoruz.

Takdir sizlerindir. ...”

- (92) **Belge-25:** 14.09.2018 tarihinde İGSAŞ Pazarlama Satış ve Sevkiyat Müdür Yardımcısı (.....)'tan İGSAŞ Genel Müdürü (.....) ile İGSAŞ Pazarlama ve Satış Direktörü (.....) ile (.....)'a gönderilen “Diğer kuruluş fiyatları ve düşünülen revize fiyatlarımız” konulu e-posta aşağıdaki gibidir:

“(.....) bey,

Bugün için bildiğiniz üzere (.....) fiyat düşürdüler.

Kompoze gübrelerde sizden aldığım maliyetler ve rakip firmalar fiyatları ile kıyaslamada düşünülen revize fiyatımız ve indirim miktarlarımız aşağıdaki tablodadır.

...

ÜRE için ise iskenderun'a en son alınan malımızın zaten maliyeti (.....) civarında

Dap içinde körfeze hammaddelik alınmıştı bunun maliyetide (.....) TL – dap gübresinde hammaddelik düşünüleceği için fiyatı yüksek tuttuk.”

- (93) **Belge-26:** 19.11.2018 tarihinde İGSAŞ Yetkilisi (.....)'dan İGSAŞ Pazarlama Satış ve Sevkiyat Müdür Yardımcısı (.....) ile (.....) ve diğer 12 İGSAŞ Yetkilisine gönderilen “19.11.2018 Tarihli Haftalık Faaliyet Raporu” konulu e-posta ekindeki Word belgesinde aşağıdaki gibidir:

“1-) BÖLGE (PİYASA VE TARIM) DURUMU;

- (...)

- Geçtiğimiz hafta içerisinde hububat ekimi olan bölgelerden stoklarımızda olan üre gübresinde bir miktar erken satış yapılmıştır. Genel olarak görülen fiyatların daha da yükseleceği beklentisi olsada bayilerin alımlarda temkinli davrandığıdır.
- (...)
- Geçen sezon bu dönemlerde bayiler neredeyse sezonda satacakları üst gübrelerin %50-60 ı bayilerin stoklarına girmişken bu sene ön satışlar ile yapılan alımlar yaklaşık %20-30 seviyelerindedir.
- Bu çekimsizliğin sebebi önümüzdeki seçimler sebebiyle dolar kurunun ne yönde hareket edeceğinin kestirilememesi, yüksek seyreden yurt dışı fiyatlarının yılbaşından sonra düşmesinde ihtimal dahilinde olması, yüksek fiyatların çiftçi talebini nasıl etkileyeceğinin bilinmemesi gibi durumlardır.
- (...)

2-) RAKİPLERİN DURUMU;

TOROS; (... TİCARİ SIR ...)

GEMLİK; (... TİCARİ SIR ...)

BAGFAŞ; (... TİCARİ SIR ...)

GÜBRETAS; (... TİCARİ SIR ...)

EGE GÜBRE; (... TİCARİ SIR ...)

İTHALATÇILAR; (... TİCARİ SIR ...)

Belge-27: 04.12.2018 tarihinde İGSAŞ Pazarlama Satış ve Sevkiyat Müdür Yardımcısı (.....)'tan İGSAŞ Genel Müdürü (.....) ile İGSAŞ Pazarlama ve Satış Direktörü (.....)'ya gönderilen "Sektör ve Rakipler" konulu e-posta aşağıdaki gibidir:

"(.....) bey, (.....) bey,
Sektör ve Rakiplerin durumu;

TOROS

(... TİCARİ SIR ...)

BAĞFAŞ

(... TİCARİ SIR ...)

...

GEMLİK

(... TİCARİ SIR ...)

EGE

(... TİCARİ SIR ...)

GÜBRETAS

(... TİCARİ SIR ...)

İTHALATÇILAR

(... TİCARİ SIR ...)

I.3.2. Teşebbüslerle Yapılan Görüşmeler

- (94) BAGFAŞ ile yapılan görüşmede özetle; teşebbüsün ağırlıklı olarak peşin çalıştığı, bu nedenle liste fiyatı ile gerçekleşen fiyatları arasında pek farklılık olmadığı, son dönemde yatırımlarının CAN gübresi üretimine kaydırıldığı, teşebbüsün üre üretiminin veya ithalatının bulunmadığı, yurt içi piyasada önceden CIF satış yöntemini tercih eden teşebbüsün, 2019 yılı başından itibaren çoğunlukla FOT yöntemini uyguladığı ifade edilmiştir.
- (95) EGE ile yapılan görüşmede özetle; Türkiye’de potaslı gübrelerin pahalılık nedeniyle az tüketildiği, daha ziyade nitratlı ve fosfatlı/kompoze gübrelerin talep edildiği, AN ve CAN’ın terör olaylarında patlayıcı olarak kullanılmalarından ötürü yasaklandığı, CAN yasağının daha sonra kaldırıldığı, yasaklar nedeniyle talebin diğer nitratlı gübre türü olan üreye kaydığı, ancak içerdikleri azot oranının farklılığından dolayı verimliliğin değişiklik gösterdiği ifade edilmiştir.
- (96) Bu görüşmede ayrıca; Türkiye’nin bazı hammaddelere sahip olmaması nedeniyle ithalata bağımlılığın yüksek olduğu, örneğin ürenin hammaddeleri amonyak ve doğalgazda da dışa bağımlı olduğu belirtilmiştir. Hammaddenin ve Türkiye mamul maddenin ithal edildiği ülkelere yakın konumda bulunmasının ithalatın üreticiler üzerinde rekabet baskısı yarattığı, dolayısıyla bu sektörde oyuncuların yurt dışı fiyatlarını ve döviz kurunu yakından takip etme gereksinimi duydukları ve bu amaçla teşebbüslerin küresel ölçekte piyasayı takip etmeyi kolaylaştıran yayınlara abone oldukları ifade edilmiştir.
- (97) Ek olarak, her teşebbüsün terör olayları nedeniyle getirilen Gübre Takip Sistemi (GTS)’ne farklı tarihlerde geçtiği ve bu nedenle GTS maliyetinin farklı tarihlerde fiyatlara etki etmiş olabileceği, ürenin pril ve granül olmak üzere iki formunun olduğu, granül üre genellikle tarımda kullanılırken, pril ürenin sanayide kullanılabildiği, ancak bu iki üre türünün kullanım alanları arasında kesin bir ayırım yapılamayacağı, pril ürenin kimi zaman tarımda da kullanılabildiği belirtilmiştir. Anılan iki üre türünün fiyatlarının genellikle birbirine yakın seyrettiği, EGE satışlarının CIF olarak gerçekleştiği, CIF fiyatlarının FOT olarak hesaplanmasının her bir bölge açısından üründeki kar beklentisi değişebileceği için hatalı bir karşılaştırmaya neden olabileceği ifade edilmiş ve Genç Holding’in BAGFAŞ ve EGE’de hakim ortak olduğu, her iki şirketin yönetim kurulu üyeliklerinde karşılıklı değişikliklerin olabileceği de ayrıca eklenmiştir.
- (98) GEMLİK ile yapılan görüşmede özetle; dünyada en çok tüketilen azotlu gübrenin AN olduğu, bunun azot oranından (%33) ziyade azot çeşitliliğinin fazla olmasından (hem amonyum azotu hem de nitrat azotu) kaynaklandığı, oysa üre (%46) ve CAN (%26) gübrelerinin yalnızca amonyak azotu ihtiva ettiği, AN yasağı ile birlikte üretimin CAN, üre ve AS gübrelerine yöneldiği, ancak CAN gübresinin kireç içermesi ve Türkiye’de toprağın çoğunlukla kireçli olması nedeniyle CAN’a yönelen talep kaymasının sınırlı olduğu, üre ve AS’ye daha çok yönelim gerçekleştiği, teşebbüsün hâlihazırda sadece CAN üretimi olduğu ve diğer gübre türlerinin ithalatla satışa sunulduğu ifade edilmiştir.
- (99) Görüşmede ayrıca, (.....) sektörde üretimden satışa sunulan ürünlerde kârlılık nispeten yüksekken ithalattan satışa sunulan ürünlerde kârlılığın düştüğü, kur hareketlerinin üretici/ithalatçı için risk faktörü teşkil ettiği, örneğin yüksek kurdan satın alınan bir gübrenin Türkiye’de satışa sunulana kadar kurda yaşanacak bir düşüşün ilgili firmayı satış yerine stoklama stratejisine yaklaştırabileceği belirtilmiştir. Firmaların maliyet yapılarının birbirine çok benzediği, alıcıların da yurt dışı piyasayı takip edebildiği, bu nedenle alıcılar açısından bilgi asimetrisinin görece az olduğu eklenmiştir.

- (100) Ek olarak, homojen ürün, benzeşen maliyet yapısı, münhasır olmayan bayilik sistemi nedeniyle pazarın oldukça şeffaf olduğu, üretim veya ithalatın dökme gübre şeklinde depolara ulaştırıldığı, bu gübrenin depolarda ambalajlama sonrası müşterilere sevk edildiği, GEMLİK'in yalnızca FOT usulü çalıştığı, fiyat kıyaslamasında tüm fiyatların FOT'ta veya CIF'te eşitlenmesi gibi bir metodun sağlık sonuç vermeyeceği, zira fiyatı belirleyen unsurların oldukça çeşitli ve farklı olabileceği, çiftçinin ülkenin her yanında faaliyet göstermesi nedeniyle gübre firmalarının bulunurluğu önemsendiği, üreyi ithal eden teşebbüsle üreten teşebbüsün fiyatlarında farklılık olabileceği, üreticinin maliyet altında satış kabiliyetinin ithalatçılara nazaran daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.
- (101) GÜBRETAS ile yapılan görüşmede özetle; oranı değişmekle birlikte ithalatçı firmaların piyasanın yaklaşık %20'sini oluşturduğu, İskenderun ve çevresinin Türkiye tarımının yaklaşık yarısını oluşturan Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerine yakın olması nedeniyle önemli bir dağıtım noktası olduğu belirtilmiştir.
- (102) Görüşmede ayrıca, GÜBRETAS'ın katı gübreler bakımından TKK ile münhasır çalışma esası olduğu, GÜBRETAS satışlarının yaklaşık %(. ....)'inin TKK'ya yapıldığı, TKK ile çalışma esasının vadeden bağımsız olduğu, ithalattan satışa kadar geçecek sürenin ortalama iki ay olduğu ve bu süreden önce ürün temin etmenin stok maliyetini artıracığı belirtilmiştir. Özellikle kur dalgalanmalarının olduğu dönemlerde stok maliyetinden kaçınıldığı, çiftçinin faaliyetinin devamı bakımından arz devamlılığının önemsendiği, bu nedenle yurt dışı fiyatları yükselse bile o ürünü temin etmekle ve çiftçiye sunmakla yükümlü olduğu, oysa özel sermayeli oyuncuların fiyat yükselişlerinde ithalatı erteleme yolunu tercih edebileceği, teşebbüsler arası fiyat karşılaştırması için fiyatların CIF teslimat şeklinde kıyaslanmasının daha makul olacağı belirtilmiştir.
- (103) Ek olarak pril ürenin granül üreden daha ince formda olduğu, genellikle sanayide (yonga levha türevi ürünlerde) veya diğer gübrelerin girdisi olarak kullanıldığı, ancak çiftçi tarafından toprağa da uygulanabildiği, CAN gübresi fiyatlarının genellikle üre fiyatlarının yaklaşık yarısı oranında seyrettiği, ancak iki gübre türü arasında bitkiye nüfuz etme süresi bakımından farklılıklar olabildiği (CAN gübresinin daha hızlı etki ettiği), bunun da talebi ve fiyatı etkileyebildiği belirtilmiştir. GTS'nin nitratlı gübrelere ton başına yaklaşık (. ....)ABD Doları gibi bir ek maliyet getirdiği, depo noktalarında sınırlı sayıda depo alanı olduğundan bu depoların sırayla kullanıldığı, bu nedenle hangi teşebbüsün bir depoyu ne kadar süreyle kiraladığının takip edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- (104) Ek olarak, Türkiye'nin farklı bölgelerinde iklime bağlı olarak farklı zamanlarda hasat yapıldığı, erken hasat yapan bölgelerin ilk hasattan sonra aynı veya farklı bitki türünden bir daha ekim yapabildiği, bu bölgede ekim yapanların taban gübresi ve üst gübresini yılın diğer zamanlarında da talep edebileceği, üre gübresi esasen üst gübresi olarak ilkbaharda daha sık kullanılsa da sonbahara doğru bu ürünün fiyatının artabildiği, bunun da mevsimsel talepten ziyade hammadde olan doğalgaz fiyatlarının kışa doğru artmasından kaynaklanabileceği ifade edilmiştir.
- (105) İGSAŞ ile yapılan görüşmede özetle; teşebbüsün yalnızca FOT sistemi ile çalıştığı, dolayısıyla nakliye masrafının bayilere ait olduğu, yurt dışından temin edilen ürünlerin döviz üzerinden ve 180 gün gibi görece daha uzun vadelerle alındığı, ancak yurt içi satışların Türk Lirası (TL) üzerinden ve ortalama 90 gün gibi daha kısa vadelerle gerçekleştiği belirtilmiştir. Dolayısıyla yurt dışındaki tedarikçilere olan borçların ödeme günündeki döviz kuru üzerinden gerçekleştiği ve bunun da ticari risk doğurduğu, teşebbüsün 2018 ve 2019'un Kasım aylarındaki üre fiyatları incelendiğinde söz konusu

fiyatların (.....) TL civarından (.....) TL seviyelerine düştüğünün görüldüğü, bu çerçevede döviz kuru anılan yıllarda benzer seviyelerde olmasına karşın 2019 yılında üre fiyatlarının yaklaşık %15 oranında düştüğünün anlaşıldığı ifade edilmiştir. Bu durumun yurt dışı gübre fiyatlarının düşmesinden kaynaklandığı, tüketicilerin ve çiftçilerin talebinin fiyata oldukça duyarlı olduğu, sektörde marka bağımlılığının olmadığı belirtilmiştir.

- (106) Görüşmede ayrıca, anılan sektörde fiyat listesi yayımlamanın yaygın bir uygulama olduğu, ancak yapılan iskontolar neticesinde piyasada gözlemlenen fiyatların genelde daha düşük seyrettiği, örneğin 2018 Haziran-Eylül döneminde İGSAŞ fiili fiyatlarının sirkü fiyatlarından yaklaşık %30 daha düşük olduğu belirtilmiştir. Ek olarak, olağan bir yılda 5-6 kez fiyat değişikliği yaşanırken 2018 yılında döviz ve yurt dışı fiyat dalgalanmaları nedeniyle daha sık fiyat listesi değişikliği yapıldığı, münhasır olmayan bayilik sistemi nedeniyle piyasanın oldukça şeffaf olduğu, mevsimsellik olduğundan stoklu çalışmanın önem taşıdığı, bu nedenle hammadde maliyetinin yanı sıra stok ve finansman masraflarının da fiyata etki ettiği, vadeli çalışma sisteminin bu sektörde yaygın olduğu, ancak 2018 yılı gibi belirsizliklerin olduğu dönemlerde vadelerin kısalmayacağı belirtilmiş, İGSAŞ'ın ürettiği ürenin pril formda olduğu ve tarımsal tüketim içerisinde %3'lük bir paya sahip olduğu bilgisi eklenmiştir.
- (107) TOROS ile yapılan görüşmede özetle; teşebbüsün üreyi ithal ederek satışa sunduğu, yaygın bir dağıtım ağına sahip olduğu, CIF usulü satış yaptığı, AN yasağı nedeniyle 2016-2017 döneminde ihracata yöneldiği belirtilmiştir. Anılan yasağın ilk zamanlarında talebin üre ve AS'ye kaydığı, oysa üre ve AS'nin içerdikleri azot türünün ve toprakta etki gösterme sürelerinin AN ve CAN'dan farklı olduğu, bahsi geçen gübre türleri arasında bu gibi farklılıklar olsa da fiyata duyarlı çiftçi bakımından bunların birbirine ikame olarak kullanılabilirdiği, nitekim AN yasağından sonra talebin üre ve AS'ye kaymasının söz konusu ikame ilişkisi doğruladığı ifade edilmiştir.
- (108) Görüşmede ayrıca, pril ve granül üre arasında form farkı olduğu, prilin daha ziyade sanayi girdisi olarak kullanıldığı, granülün ise tarımsal amaçla talep edildiği, ancak uygulamada çiftçilerin granül üre bulamadıklarında pril üre de kullanabildikleri, bu iki tip ürenin fiyatlarının benzer seviyelerde seyrettiği belirtilmiştir. Gübre sektöründe arz fazlası olduğu, toprağın ekim döneminin bölgeden bölgeye değiştiği, örneğin aynı bitki türü için güney bölgelerde ekimler Aralık ayında yapılırken, kuzeye doğru çıkıldıkça ekimin Eylül-Kasım gibi daha erken aylarda yapıldığı ifade edilmiştir. Ek olarak teşebbüsün rakipler gibi fiyat sirküleri yayımlamadığı, her bir bölge müdürlüğünden o bölgedeki rekabet şartlarına göre gelen fiyat taleplerinin üst yönetim tarafından onaylanması veya reddedilmesi şeklinde bir işleyişin olduğu ifade edilmiştir.

I.4. Değerlendirme

I.4.1. Genel Tespit ve Değerlendirmeler¹²

- (109) Önaraştırma ve soruşturma döneminde yapılan yerinde incelemelerde gübre fiyatlarının birlikte tespit edildiğine ilişkin herhangi bir belge ve bilgiye ulaşılamamıştır. Elde edilen belgelerin bir kısmında, oyuncuların piyasadaki bilgi veya duyum aldıkları anlaşılabilir şekilde, bu bilgilerin bir danişıklı ilişki çerçevesinde doğrudan veya dolaylı olarak rakiplerden geldiğini somut bir şekilde gösteren herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Ancak, piyasanın ve rakiplerin durumuna ilişkin çok sayıda belge elde edilmiştir. Soruşturmanın açılmasına esas teşkil eden **Belge-20**'den önce elde edilen

¹² Bu bölümde yer alan pazar payları teşebbüslerin ilgili yıl ve gübre türü için yurt içine yaptığı toplam satış miktarının, o yıl gerçekleşen toplam tüketim miktarına oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

belgeler ve yapılan görüşmeler çerçevesinde piyasanın durumuna ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir.

- (110) Sektörde çok sayıda gübre çeşidi bulunmakla birlikte, en çok tüketilen gübre türleri üzerinden inceleme yapılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda inceleme özellikle üre, DAP ve 20.20.0 gübreleri üzerinden yapılacaktır. Ayrıca, soruşturmanın açılmasına esas teşkil eden **Belge-20**'nin üre gübresini konu edinmesi de anılan tercihte belirleyici olmuştur. Öncelikle belirtilen ürünlerde piyasanın yapısını ve oyuncuların konumunu ortaya koymak amacıyla Türkiye toplam tüketim verileri üzerinden hesaplanan pazar payı verileri incelenecektir.

Grafik 4 (... TİCARİ SIR ...)

Kaynak: Teşebbüslerden ve BAKANLIKTAN Gelen Bilgiler Çerçevesinde Hesaplanan Veriler

- (111) Yukarıdaki grafikte dikkat çeken ilk husus, teşebbüslerin pazar paylarında yıldan yıla değişimler olduğu ve genel olarak paylarının sabit bir seyir izlemediğidir. 2017 yılından 2019 yılına doğru bakıldığında, İGSAŞ'ın pazar payında %(...)’dan %(...)’e bir artış gerçekleştiği, GÜBRETAŞ'ın payının ise %(...) seviyesinden %(...)’e gerilediği, GEMLİK'in payının önce %(...)’den %(...)’e artış sergilese de daha sonra %(...)’a düştüğü, TOROS'un payının ise %(...)’den %(...)’e düşse de nispeten istikrarlı bir gidişat izlediği, EGE'nin payının %(...)’ten %(...) seviyesine gerilediği ve diğer oyuncular karşısında oldukça düşük olduğu görülmektedir. BAGFAŞ'ın ise 2017 yılında %(...)’in altında gerçekleşen pazar payının ardından 2018 ve 2019 yılında üre satışı olmaması nedeniyle pazar payı verisi bulunmamaktadır. Sonuç olarak üre verileri, önde gelen iki teşebbüsün GÜBRETAŞ ve İGSAŞ olduğunu göstermektedir.
- (112) Öte yandan, ithalatçıların üre gübresinde aldığı pay ise, 2017 yılından 2019 yılına %20’den %25’e doğru artmıştır. Aşağıdaki iki grafikte birlikte değerlendirildiğinde, ithalatçıların üre gübresinde daha aktif oldukları anlaşıldığından, üretici teşebbüslere özellikle üre bakımından daha çok rekabet baskısı oluşturabilecekleri değerlendirilmektedir. Nitekim incelemelerde elde edilen birçok belgede de üreticilerin, ithalatçıların fiyatlarını ve stok durumlarını da yakından takip ettiği tespit edilmektedir (**Belge-22, 25, 27**). Söz konusu veriler, üre gübresi özelinde hakim durumda bir teşebbüs bulunmadığını, gübre pazarının geneli için kabul edilen oligopol yapının bir yansımasının burada da görüldüğünü göstermektedir. Yıllar itibarıyla paylarda değişkenlik olması ve elde edilen belgelerde kimi zaman daha az pazar payına sahip oyuncunun da (örneğin, GEMLİK) takip edilebildiğinin anlaşılması nedeniyle, yalnızca pazar paylarına bakılarak bir pazar lideri tespit edilemeyeceği değerlendirilmektedir.

Grafik 5- (... TİCARİ SIR ...)

- (113) DAP bakımından da yıllar itibariyle pazar paylarında değişiklik yaşandığını belirtmek gerekmektedir. 2017 ve 2018 yıllarında %(.....) civarındaki payıyla lider olan GÜBRETAŞ, 2019 yılında küçük bir farkla TOROS'un ardından %(.....) ile ikinci sırada yer almaktadır. TOROS ise pazar payını %(.....)'den %(.....)'a doğru yükseltmiştir. Grafikte en bariz değişimin İGSAŞ paylarında yaşandığı görülmektedir. İGSAŞ yıllar itibariyle önce %(.....) paya sahipken, ertesi yıl %(.....)'e kadar düşmüş, ancak 2019 yılında %(.....)'lük pay alarak iki yıl önceki payını (.....) katlamıştır. Yine grafikte bir başka dikkat çeken husus, ithalatçıların 2017 ve 2018 yıllarında %14 civarında pay alırken, 2019 yılında %1 seviyesine doğru sert bir düşüş yaşadıklarıdır. GEMLİK ve BAGFAŞ birbirine yakın oranlarda %(.....) arasında pay alırken, EGE ise %(.....)'lik payını 2019 yılında %(.....)'nin üzerine çıkarmıştır. Dolayısıyla, DAP bakımından da payların yıllar itibariyle değişkenlik gösterdiği ve önde gelen iki teşebbüsün GÜBRETAŞ ve TOROS olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 6- (... TİCARİ SIR ...)

- (114) 20.20.0 (NP) gübresine ait veriler incelendiğinde, yine GÜBRETAŞ ve TOROS'un nispeten yüksek pazar payları ile önde geldiği görülmektedir. TOROS %(.....) seviyesinde pay alırken, GÜBRETAŞ'ın payı 2017 yılında %(.....) iken, ardından %(.....)'ye yükselmiş, daha sonra %(.....)'e düşmüştür. İGSAŞ'ın payı daha sabit bir seyirle %(.....) civarında gerçekleşmiştir. GEMLİK ise 2017 yılındaki %(.....)'luk payını ertesi yıla (.....) katlamış, ancak 2019 yılında %(.....)'e gerilemiştir. BAGFAŞ 2017 yılında %(.....) civarında pay alırken, ertesi yıl %(.....) seviyesine kadar düşmüş, ardından ciddi bir yükselişle %(.....) civarında paya sahip olmuştur. EGE ise daha istikrarlı bir seyirle %(.....) seviyesinde pay almaktadır. İthalatçılar ise, 20.20.0 gübresinde 2017 yılında piyasanın %7'sini teşkil etse de ertesi yıl %1'in altına düşmüş, 2019 yılında ise %4 seviyesinde pazar payı almışlardır. Dolayısıyla, ithalatçıların 20.20.0 gübresi için üreticilere yeterince rekabet baskısı oluşturamadıkları söylenebilecektir.
- (115) Dosya kapsamında edinilen bilgi ve veriler ışığında, gübre piyasasının oligopolistik yapıda, şeffaf, yüksek oranda ithalata bağımlı, döviz kurunda ve yurt dışı fiyatlarda yaşanan dalgalanmalara hassas olduğu önceki bölümlerde belirtilmişti. Yine, ürünün homojen niteliği ve teşebbüslerin maliyet yapılarının benzer olması nedeniyle fiyat seviyelerinin birbirine yakın takip ettiğini de hatırlatmak gerekmektedir (**Belge-1**). Aşağıdaki grafikte üre özelinde fiyat karşılaştırması yapılmış olup yurt içi fiyatların, yurt dışı fiyatlar ve ABD Doları kurundaki hareketlerden doğrudan etkilendiği görülmektedir.

Grafik 7- (... TİCARİ SIR ...)

- (116) Her ne kadar ithalatçı teşebbüslerin zaman zaman piyasaya girdiği gözlemlense de yalnızca ithalat ile uğraşan teşebbüslerin sektörde kalıcı olamaması ve sektörün üretim ayağının sermaye yoğun bir sanayi dalı olması nedeniyle, piyasaya giriş engelini yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Ürünün tüketicisi çoğunlukla düşük gelirli çiftçilerdir ve gübre ürünü için marka bağımlılığının olmadığı tüm taraflar bakımından sabittir. Söz konusu tespitler geçmiş Kurul kararlarında belirtilmiş olup arada geçen zaman diliminde bu tespitler bakımından bir değişiklik yaşanmadığı öngörülmektedir.

Hal böyle olunca, fiyat, ödeme ve nakliye koşullarının en önemli rekabet parametreleri olduğu değerlendirilmektedir.

- (117) Fiyatı etkileyen en önemli faktörlerin yurt dışı fiyatlar, döviz kuru, maliyetler ve rakiplerin uyguladığı fiyatlar olduğu görülmektedir. Ödeme koşulları peşin, değişen sürelerde vade veya kredi kartı ile ödeme imkânı şeklinde çeşitlenmektedir. Nakliye koşulları ise, genellikle ikiye ayrılmakta olup alıcıya nakliye dâhil (CIF) veya hariç (FOT) fiyat verme üzerinden şekillenmektedir. Yerinde incelemelerden edinilen izlenim doğrultusunda, rakiplerin birbirlerini özellikle peşin fiyatlar üzerinden ve nakliye koşulları arasındaki farkın ortalama nakliye masrafı eklenmesi/çıkarılması suretiyle takip ettiği değerlendirilmektedir. Ayrıca, sektörde fiyat listesi (fiyat sirküleri) yayımlanmasının yaygın olduğu görülmektedir. Nitekim soruşturma taraflarından TOROS haricinde kalan teşebbüsler değişen aralıklarla liste fiyatlarını ilan etmektedir. TOROS bakımından ise, rekabet koşullarına göre uygulanmak istenen yukarı veya aşağı yönlü fiyatlar için üst yönetimden yetki talep edilen birçok belgeye ulaşılmıştır (**Belge-9,10**). Ayrıca GEMLİK'in de hem TL hem de ABD Doları bazında iki ayrı fiyat listesi yayımladığı tespit edilmektedir. Teşebbüsler, ürün bazında ve değişen ödeme koşullarına göre fiyat listesi yayımlamakla birlikte, piyasada gerçekleşen fiyatların kimi zaman bu liste fiyatlarından daha düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir (**Belge-8**).
- (118) Bunların yanı sıra, teşebbüslerin fiyatlama davranışını etkileyen önemli faktörlerden birinin de GÜBRETAS olduğu mütalaa edilmektedir. GÜBRETAS hisselerinin yaklaşık %24'ü halka açıkken, kalan %76'lık hisselerin bir milyondan fazla çiftçi üyesi bulunan TTK'ya ait olduğu ifade edilmektedir. Bu bakımdan GÜBRETAS'ın TTK'ya yaptığı satışlar vasıtasıyla, çiftçinin daha uygun fiyatlı gübreye ulaşabiliyor olması nedeniyle, diğer teşebbüsler bakımından dolayı bir tavan fiyatın varlığından söz edilebilecektir. Nitekim teşebbüs de kendisinin fiyatların çiftçi lehine regüle edilmesi noktasında bir misyonunun bulunduğunu belirtmektedir.
- (119) Fiyat geçişlerine ilişkin değinilmesi gereken diğer bir konu da 2018 yılının döviz kuru hareketleri nedeniyle ciddi derecede belirsizlik yaratmasıdır. Teşebbüslerin fiyat geçiş tarihleri incelendiğinde, 2018 yılında daha önceki yıllarda yapmadıkları kadar çok sayıda fiyat geçişi yaptıkları tespit edilmektedir. 2018 yılında yüksek derecede döviz kuru belirsizliği yaşandığı, ithalatın vadeli ödeme yöntemi üzerinden yürütüldüğü ve stoklamanın zamana yayılması halinde risk teşkil ettiği göz önüne alındığında, tedarikçilerin maruz kaldıkları vade, stok ve kur riskini bu şekilde bertaraf etmeye çalıştığı değerlendirilmektedir. Öte yandan, sektörde genel olarak bilgi akışının yoğun ve sık olmasından dolayı, kimi zaman saatlik fiyat geçişlerinin yaşandığını da belirtmek gerekir (**Belge-13**).
- (120) Sektörün dağıtım kanalları bayi ve birlik/kooperatifler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birlik kanalında toplu alım yapan birliklerin yanı sıra alımlarının büyük kısmını, çoğunluk hissedarı olduğu GÜBRETAS'tan yapan TTK bulunmaktadır.
- (121) Gübre piyasasının şeffaflaşmasına yol açan birçok neden bulunduğu tespit edilmiştir. Bayi kanalında münhasır çalışma sisteminin bulunmaması nedeniyle bayilerin birden fazla gübre sağlayıcısı ile çalıştığı, bu nedenle rakip sağlayıcıların fiyat ve ödeme koşulları hakkında kayda değer bilgiye sahip oldukları ve bu bilgiyi tedarikçilerle pazarlık amacıyla kullandıkları değerlendirilmektedir (**Belge-15**). Bu durum ise, başta fiyat olmak üzere diğer ticari kararların rakip sağlayıcılar tarafından rahatlıkla öğrenilmesine, dolayısıyla piyasanın şeffaflaşmasına yol açmaktadır. Yine, uluslararası yayınlar kanalıyla dünya gübre fiyatlarının ve hangi oyuncunun ne kadarlık alış veya satış yaptığına ilişkin bilgilerin rahatlıkla öğrenilebilmesi de rakip maliyetine

ilişkin daha kolay tahmin yapmayı mümkün kılmaktadır (**Belge-4, 2**). Piyasayı şeffaflaştıran durumlardan bir diğeri, gübre sağlayıcılarının çoğunlukla aynı limanı ve liman bölgesindeki aynı depoları yahut aynı tahliye hizmetlerini kullanmalarındır (**Belge-23**). Depo sayısının yetersizliği nedeniyle aynı depoyu farklı zaman dilimlerinde kullanmak durumunda kalan teşebbüslerin, rakiplerinin hangi ülkeden, hangi tür gübreyi, ne miktarda ithal ettiğine ilişkin bilgileri de takip ettiği yerinde inceleme belgelerinden açıkça görülmektedir (**Belge-22, 27**). Edinilen bu bilgilerin de fiyatlama davranışlarını etkilediği değerlendirilmektedir. Şeffaflığa neden olan bir başka durum ise, sağlayıcılar arasında zaman zaman gerçekleşen satışlardır. Rakipler arasında yaşanan arızı alımların da teşebbüslerin birbirlerinin tahmini maliyet verilerini hesaplayabilmesine imkân verdiği değerlendirilmektedir (**Belge-6**).

- (122) Piyasaya ve elde edilen diğer delillere yönelik genel değerlendirmenin ardından, önaraştırma döneminde EGE'de yapılan yerinde incelemede elde edilerek mevcut soruşturmanın açılmasına esas teşkil eden ve soruşturma döneminde de BAGFAŞ'ta yapılan yerinde incelemede bulunmuş olan **Belge-20**'nin detaylı analizine aşağıda yer verilecektir.

I.4.2. Yerinde İncelemelerde Elde Edilen Belge-20'nin Değerlendirilmesi

- (123) 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi "*Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğruna yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır.*" hükmünü içermektedir. Kanun'un çizdiği bu çerçeve içerisinde teşebbüsler arasında rekabeti kısıtlama amaç ya da etkisi olan bir irade uyuşmasının mevcut olup olmadığının ortaya konulması gerekmektedir.
- (124) Dosya kapsamında yapılan yerinde incelemeler esnasında rekabet karşıtı bir durumu gösterebilecek nitelikte olduğu değerlendirilen tek bir belge elde edilebilmiş olup anılan belgede: "*... İgsaş gecen hafta Gemlikçilere Salı (yarın için) ÜRE (....)/ton fot yapacağım demiş Gemlik bunun üzerine geçen hafta fiyat arttırmış. Yarın arttırmazsa Üre piyasa da gevşeyebilir dediler.*" ifadeleri yer almaktadır (**Belge-20 Belge-1**). Söz konusu belgenin 19.11.2018 tarihinde BAGFAŞ İç Anadolu/ Karadeniz Bölge Temsilcisi (.....) tarafından EGE Yönetim Kurulu Başkan Danışmanı (.....)'e gönderildiği, akabinde EGE Genel Müdürü (.....)'e iletildiği anlaşılmaktadır (**Belge-1**)¹³.
- (125) Daha önce belirtildiği üzere EGE ve BAGFAŞ'ın aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer aldığı anlaşılmakta olup rekabet hukuku uygulamasında iki ayrı teşebbüs olarak görülmeyen bu iki şirket arasında gerçekleşen iletişim 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında değerlendirilemeyecektir. Diğer taraftan EGE ve BAGFAŞ'ın **Belge-20**'nin düzenleme tarihinden sonra herhangi bir üre satışı gerçekleştirmedikleri tespit edilmiştir¹⁴. Dolayısıyla aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer aldığı değerlendirilen EGE ve BAGFAŞ'ın rakip teşebbüslerden herhangi biri ile üre fiyatlarına ilişkin bilgi değişimi içerisinde bulunduğu ve bu değişim neticesinde pazardaki rekabetten

¹³ Önaraştırma döneminde yapılan yerinde incelemede EGE'de elde edilen **Belge-20**, soruşturma döneminde yapılan yerinde incelemeler esnasında ise BAGFAŞ'ta bulunmuştur. Bir karışıklığa mahal vermemek için yalnızca **Belge-20** ifadesi kullanılacak olup aynı belge içeriğine sahip **Belge-1**'den ayrıca bahsedilmeyecektir.

¹⁴ EGE'nin 23.11.2018 tarihindeki 50 kg.'lık satışı değerlendirmede dikkate alınmamıştır.

kaynaklanan belirsizliğin EGE ve BAGFAŞ lehine ortadan kalkmış olduğu sonucuna varılamayacaktır.¹⁵

- (126) Diğer taraftan belge içerik yönünden incelendiğinde; İGSAŞ ve GEMLİK arasında rekabete duyarlı bir bilginin paylaşıldığı, rakipler arasında gerçekleşen bu iletişimin 4054 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilebileceği ileri sürülebilecektir. Nitekim Kılavuz'un 45. paragrafı; "...bilgi değişimi, rekabete duyarlı bilgilerin değişimi ile pazardaki belirsizliği azaltıyor ve rekabeti kısıtlayıcı işbirliğini kolaylaştırıyorsa, 4. madde kapsamında ihlal teşkil edebilecektir." ifadelerini; aynı Kılavuzun 57. paragrafında ise "...rakiplerin, gelecekte uygulamayı planladıkları fiyat, üretim ya da satış miktarı gibi rekabete duyarlı bilgileri aralarında değişmesi, genellikle fiyat ya da miktar tespiti amacı taşıdığı için, normal koşullar altında kartel olarak değerlendirilir." ifadelerini içermektedir.
- (127) Açıklamalardan görüleceği üzere rekabete duyarlı bir bilginin rakip teşebbüsler arasında paylaşılması 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında değerlendirilebilmektedir¹⁶. Ne var ki yapılan yerinde incelemelerde İGSAŞ ve GEMLİK arasında Belge-20'de bahsi geçen bir iletişimin gerçekleştiğine dair herhangi bir delile ulaşılamamıştır. Bu noktada belge içeriğinin tekrarlanmasında fayda görülmektedir: "...İgşaş gecen hafta Gemlikçilere Salı (yarın için) URE (.....)/ton fot yapacağım demiş Gemlik bunun üzerine geçen hafta fiyat arttırmış. Yarın arttırmazsa Üre piyasa da gevşeyebilir dediler." Metin içerisindeki ifadelerden anlaşılacağı üzere söz konusu belge rakiplerin rekabete hassas bilgileri paylaştıklarına ilişkin olarak üçüncü bir tarafın söylemlerini içermektedir.
- (128) Dolayısıyla **Belge-20**'nin tek başına; İGSAŞ ve GEMLİK açısından doğrudan sorumluluk doğurabilecek ispat standardını karşılayamadığı değerlendirilmektedir. Nitekim geçmiş tarihli Kurul kararlarında da üçüncü şahıslar tarafından oluşturulan belgelere ilişkin yaklaşım, bahse konu delillerin tek başına ihlali ispat için yeterli olmadığı yönündedir¹⁷. Kurul, *Medikal Gaz* kararında¹⁸ "...anlaşmaya taraf olmayan bir teşebbüs tarafından tutulan belgelerin doğruluğu konusunda herhangi bir şüpheye düşülmeksizin kabul edilmesi ve bu belgelere dayanılarak anlaşmaya taraf olduğu iddia edilen teşebbüslerin hastane medikal gaz alım ihalelerindeki fiyat tekliflerine ve ihalelere katılım durumlarına bakılmasının, taraflar arasında 4054 sayılı Kanunun yasakladığı bir anlaşmayı ispatlaması bakımından yetersiz olduğu açıktır." sonucuna ulaşmıştır. Anılan kararda belge içeriğinde bahsi geçen teşebbüslerde yapılan yerinde incelemelerde söz konusu iddiayı destekleyen herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşılamamış olması hususu da dikkate alınmıştır.

¹⁵ Söz konusu belgeyi hazırlayan BAGFAŞ İç Anadolu – Karadeniz Bölge Temsilcisi (.....) olmakla birlikte aktarılan bilginin kaynağı "*dediler*" ifadesi sebebiyle belirsizlik arz etmektedir. Bununla birlikte metnin içeriğinden görüşmenin EGE/BAGFAŞ ile GEMLİK arasındaki bir iletişimin sonucunda kaleme alınmış olabileceği ihtimali bulunmaktadır. Ancak bu yönde bir iletişime dair başkaca bir delil elde edilememiştir. **Belge-20** içeriğinden İGSAŞ'ın henüz fiyatını artırmadığı 20.11.2018 tarihinde de artırmaması durumunda üre fiyatının düşebileceği aktarılmaktadır. Dolayısıyla "*arttırmazsa*" ve "*dediler*" ifadeleri nedeniyle anılan görüşmenin İGSAŞ ile EGE/BAGFAŞ ekonomik bütünlüğü arasında gerçekleşen bir iletişim neticesinde kaleme alınmış olma ihtimali ise zayıf görülmektedir.

¹⁶ Bu noktada rekabete duyarlı bir bilginin tek taraflı olarak açıklanması ile karşılıklı değişimi arasında da bir farklılık bulunmadığı ifade edilmelidir. Nitekim böyle bir durumda pazarda rakibinin fiyatlama davranışındaki belirsizlik bilgiyi alan rakip açısından ortadan kalkmaktadır.

¹⁷ 03.10.2006 tarih, 06-69/930-267 sayılı ve 03.08.2011 tarih, 11-44/979-329 sayılı Kurul kararları. Ayrıca bkz. CAN, B. (2012) Rekabet Hukukunda Kartellere İlişkin İspat Standardı Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, s. 63.

¹⁸ 11.11.2010 tarih ve 10-72/1503-572 sayılı Kurul kararı.

- (129) Mevcut dosya bakımından yapılan yerinde incelemelerde de İGSAŞ ve GEMLİK arasındaki iletişimi gösteren bir delil elde edilememiştir. Bununla birlikte söz konusu belgeden yola çıkılarak üre piyasasındaki fiyat değişimlerinin belge içeriğine uyum gösterip göstermediği hususu da irdelenecektir.
- (130) **Belge-20**'nin içeriğinden; İGSAŞ ve GEMLİK arasında geçen ve gelecek dönem üre fiyatını konu edinen görüşmenin tam olarak hangi tarihte gerçekleştiği anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte e-posta ekinde yer alan "*Kasım 2018 Sektör Fiyat*" isimli *excel* tablosunda İç Anadolu Bölgesi GEMLİK fiyatının 12.11.2018 tarihinde (.....) TL/Ton (Fot) olduğu, 14.11.2018 tarihinde ise (.....)TL/Ton (FOT) olduğu dikkate alındığında olası iletişimin 12.11.2018-14.11.2018 tarihleri arasında gerçekleşmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Diğer taraftan e-posta metni içerisinde yer alan "*...Gemlikçilere Salı (yarın için) ÜRE (.....)TL/ton fot yapacağım demiş... Yarın arttırmazsa Üre piyasa da gevşeyebilir dediler.*" ifadeleri nedeniyle e-postanın düzenlenme tarihinden sonraki piyasa verilerinin de incelenmesi gerekmektedir.
- (131) Bu çerçevede öncelikle İGSAŞ'ın liste fiyatları ve fiili fiyatlarının belge içeriği ile uyumlu olup olmadığı incelenecek akabinde soruşturma tarafı tüm teşebbüslerin ilgili dönemdeki üre fiyatları karşılaştırılacaktır.
- (132) **Belge-20**, 19.11.2018 tarihinde düzenlenmiş olmakla birlikte İGSAŞ üre fiyatının 20.11.2018 tarihinde (.....)/ton¹⁹'a yükseleceği hususunu içermektedir. İGSAŞ fiyatının anılan tarihte (.....) TL/ton olması durumunda, **Belge-20**'nin rekabete duyarlı bir bilginin rakipler arasında paylaşılmış olduğu yönünde bir iletişimi ortaya koyduğu ifade edilebilir. Söz konusu fiyatın teşebbüsün liste fiyatları olabileceği düşünülerek İGSAŞ'tan fiyat listeleri temin edilmiştir. Teşebbüsün 05.11.2018 tarihinde (.....)TL/ton olan fiyatını 14.11.2018 tarihinde (.....)TL/ton'a yükselttiği görülmekle birlikte 20.11.2018 tarihinde liste fiyatlarında bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır²⁰.
- (133) Dosya kapsamında elde edilen bilgilerden teşebbüslerin liste fiyatları ile fiili fiyatlarının farklılaştığı görülmüştür. Yerinde incelemelerde elde edilen belgelerden de teşebbüslerin rakiplerinin deklare edilen fiyatları ile fiilen uyguladıkları fiyatların farklı olduğu konusunda bilgi sahibi olabildikleri anlaşılmaktadır (**Belge-18-19**). Bu nedenle aşağıda tabloda İGSAŞ'ın 20.11.2018 tarihindeki satışları fiili fiyatın tespit edilebilmesi amacıyla incelenmiştir.

Tablo 2- 20.11.2018 Tarihli İGSAŞ Üre Satışlarına Ait Bilgiler²¹

Çeşit	Toplam Fatura Bedeli	Fiyat TL/Ton	Satış Yapılan İl	Ödeme Yöntemi
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Pril	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Pril	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Pril	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)

¹⁹ Belge içeriğinde fiyatın nakliye hariç (FOT) olduğu ifade edilmektedir.

²⁰ Söz konusu fiyatlar teşebbüsün peşin fiyatlarıdır.

²¹ Satışların tamamı nakliye hariç (FOT) olarak gerçekleşmiştir.

Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Pril	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Pril	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Granül	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Kaynak: İGSAŞ'tan Gelen Bilgiler				

- (134) Tablodan görüldüğü üzere teşebbüsün 20.11.2018 tarihinde vadeli gerçekleştirilen satışları dahi (.....)TL/ton civarında gerçekleşmemiştir. Dahası teşebbüsün peşin liste fiyatının (.....)TL olmasına rağmen gerçekleşen peşin fiyatlarının (.....)TL civarında olduğu görülmektedir²². Sonuç olarak İGSAŞ üre fiyatının, ne liste üzerinde ne de fiiliyatta belge içeriğinde bahsi geçen fiyat seviyesinde olmadığı anlaşılmaktadır.
- (135) Öte yandan yerinde incelemelerde TOROS'tan elde edilen 16.11.2018 tarihli e-posta pazarda gerçekleşen rekabete ilişkin önemli veriler sunmaktadır. TOROS Trakya Bölge Müdürü (.....) tarafından gönderilen teşebbüs iç yazışması niteliğindeki 16.11.2018 tarihli e-postada (**Belge-8**) aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

“...İgşaş:

Üre gübresinde bugün için kampanya uygulamaktadır.

Uygulamış olduğu kampanya fiyatlarından peşin/30 gün/tek çekim kredi kartı işlem yapmaktadır...”

- (136) Söz konusu belgenin devamında İGSAŞ'ın üre fiyatlarında ton başına (.....) TL indirim gittiği görülmektedir. İlgili e-postanın düzenlenme tarihi **Belge-20**'de sözü edilen “geçen hafta” göndermesiyle işaret edilen 12.11.2018-18.11.2018 tarihleri arasında kalmaktadır. Belge içeriğinden ise İGSAŞ'ın, üre fiyatlarında artışa gideceği yönündeki **Belge-20**'in aksine, kampanya yapmak suretiyle indirim gittiği anlaşılmakta olup bu yönüyle **Belge-20**'nin pazar gerçekleriyle uyumuna ilişkin kuşkular artmaktadır.
- (137) **Belge-20**'de bahsi geçen diğer teşebbüs GEMLİK'in liste fiyatları da incelenmiştir. Teşebbüsün 05.11.2018 tarihindeki fiyatının (.....) TL/ton olduğu, bu fiyatın 14.11.2018 tarihinde (.....) TL/tona yükseldiği, sonraki fiyat değişikliğinde -29.11.2018 – ürün fiyatının (.....) TL/tona gerilediği, 20.11.2018 tarihinde ise bir fiyat değişikliği olmadığı görülmektedir²³.
- (138) Aşağıdaki tabloda ise GEMLİK ve İGSAŞ fiyat listelerine değişim tarihleri itibarıyla yer verilmektedir:

Tablo 3- 01.11.2018-31.12.2018 Tarihleri Arasında İGSAŞ ve GEMLİK Fiyat Listeleri (TL/Ton)²⁴

Tarih	İGSAŞ	GEMLİK
01.11.2018	(.....)	(.....)
02.11.2018	(.....)	(.....)
05.11.2018	(.....)	(.....)
14.11.2018	(.....)	(.....)
06.12.2018	(.....)	(.....)

²² Fiili fiyatların liste fiyatlarından farklı olduğu rakip teşebbüsler tarafından da gözlemlenebilmektedir. Nitekim TOROS'tan elde edilen 16.11.2018 tarihli e-postada İGSAŞ'a yönelik olarak “granül ürenin liste fiyatı 2.100 TL/ton (FOT) iken güncel uygulama fiyatı olarak 2.020 TL/ton (FOT) ...” olduğu hususu ifade edilmiştir (Belge-20).

²³ Söz konusu fiyatlar peşin satışlara ilişkin liste fiyatlarını içermektedir.

²⁴ Granül üre peşin fiyatları karşılaştırılmıştır. Pril üre fiyatları GEMLİK fiyat listesinde (.....), İGSAŞ fiyat listesinde (.....).

18.12.2018	(.....)	(.....)
26.12.2018	(.....)	(.....)
27.12.2018	(.....)	(.....)
Kaynak: GEMLİK ve İGSAŞ		

- (139) Tabloda görüldüğü üzere İGSAŞ ve GEMLİK'in yayımlanan fiyatları²⁵ aynı veya yakın tarihlerde benzer yönde değişiklik göstermektedir. Daha önce ifade edildiği üzere piyasadaki oligopol yapı ve ürünün homojen niteliği nedeniyle rakip fiyatlama davranışları teşebbüslerin talebini doğrudan etkileyebilmekte, bu durum ise rakibin fiyatlama davranışlarının izlenmesine neden olabilmektedir. Bu durum yerinde incelemelerde elde edilen belgelerde de göze çarpmaktadır. Nitekim GEMLİK iç yazışmasında "...Ure deki fiyat arttırmamız nedeni ile öğleden sonra rakipler fiyatlarında artısa gitti. Sabah fiyatı uygun bulan bayilerin çok tonajlı olmasa da rakiplerden tedarikleri olmuş" hususları ifade edilmektedir (**Belge-13**). Görüldüğü üzere fiyatlarda yaşanan artış nedeniyle bayiler aynı gün içinde farklı tedarik imkânlarına yönelebilmektedirler.
- (140) Dosya kapsamında son olarak soruşturma tarafı tüm teşebbüslerin 01.11.2018 ile 31.12.2018 tarihi arasındaki bayilerine yaptıkları tüm satışlar fatura bazında temin edilerek fiili fiyatlar üzerinden bir inceleme yapılması amaçlanmıştır. Bu inceleme esnasında teşebbüslerin farklılaşan vade seçenekleri ile çalıştıkları tespit edilmiştir²⁶.
- (141) Aşağıdaki tabloda soruşturma tarafı teşebbüslerin 01.11.2018-31.12.2018 tarihleri arasındaki gerçekleştirdikleri satışlarda oluşan günlük ortalama satış fiyatları²⁷ sunulmaktadır. Farklılaşan vade seçeneklerinin rakip fiyatların sağlıklı bir şekilde mukayesesine engel olabileceği endişesiyle tabloda yer alan veriler, sektörde yaygın olarak kullanılan 30 gün vadeli/opsiyonlu satışlar ile peşin satışlarda oluşan ortalama fiyatlarını içermektedir. Söz konusu listede ilgili dönemde üre gübresi satışı bulunmayan BAGFAŞ'a ve yalnızca tek bir satışı bulunan EGE'ye yer verilmemiş olup, EGE'nin bahsi geçen tek satışı ilgili tarihe dipnot verilerek suretiyle gösterilmiştir.

Tablo 4- 01.11.2018-31.12.2018 Dönemindeki Satışlarda Oluşan Ortalama Satış Fiyatları (TL/Ton)

TARİH ²⁸	İGSAŞ (FOT)		GEMLİK (FOT)		TOROS ²⁹ (CIF)		GÜBRETAŞ (CIF/FOT)	
	30 Gün Vadeli/ Opsiyonlu	Peşin	30 Gün Vadeli/ Opsiyonlu	Peşin	30 Gün Vadeli/ Opsiyonlu	Peşin	30 Gün Vadeli/ Opsiyonlu	Peşin
01.11.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
02.11.2018 ³⁰	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
03.11.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
05.11.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
06.11.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)

²⁵ EGE ve TOROS tarafından bayilere gönderilen/yayınlanan bir fiyat listesinin bulunmadığı ifade edilmektedir.

²⁶ Örneğin GEMLİK'in satışlarının (.....) gün vadeli olarak gerçekleştirdiği, söz konusu satışlarda fiyatın (.....)TL/Ton arasında değiştiği görülmüştür.

²⁷ Ortalama satış fiyatları tabloda belirtilen vade süresinde aynı gün yapılan satışlardan elde edilen toplam gelirin, toplam satış miktarına bölünmesi suretiyle hesaplanmıştır.

²⁸ Tabloda, Belge-20'nin düzenleme tarihi ile belge içeriğinde sözü edilen tarih aralığı vurgulanarak sunulmaktadır.

²⁹ İlgili dönemde teşebbüs satışlarının tamamı nakliye dâhil olarak gerçekleşmiştir.

³⁰ EGE'nin iki aylık dönemdeki tek satışı bu tarihte gerçekleşmiş olup, teşebbüsün ortalama satış fiyatı (.....)TL/Ton (CIF) olup ödeme peşin olarak gerçekleşmiştir.

23.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
24.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
25.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
26.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
27.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
28.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
29.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
30.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
31.12.2018	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)	(.....)
Kaynak: Teşebbüslerden Gelen Cevabi Yazılar.									

- (142) Tablodan görüleceği üzere her ikisi de fabrika teslim satış yöntemini benimseyen GEMLİK ve İGSAŞ fiyatları arasında gerek peşin gerekse 30 gün vadeli satışlarda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Dahası **Belge-20**'de sözü edilen "geçen hafta" ibaresine karşılık gelen hafta içerisinde İGSAŞ ve GEMLİK'in 30 gün vadeli satışları arasında yaklaşık (.....)TL/ton civarı bir farklılık göze çarpmaktadır. GEMLİK'in liste fiyatını değiştirdiği 14.11.2018 tarihinde de benzer şekilde (.....)TL/Ton fiyat farkının yaşandığı görülmektedir.
- (143) İGSAŞ ve GEMLİK'in 30 gün vadeli/opsiyonlu satış fiyatları arasındaki farklılığın **Belge-20**'nin düzenleme tarihinden (19.11.2018) sonra da devam ettiği görülebilmektedir. Örneğin 24.11.2018 ve 26.11.2018 tarihlerinde fiyat farkı (.....)TL/Ton'un üzerinde gerçekleşmiştir. İGSAŞ ve GEMLİK'in peşin fiyatları arasında da zaman zaman kayda değer farklılıkların olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin 17.11.2018 tarihinde yapılan satışlarda ortalama fiyatlar arasında yaklaşık (.....)TL/Ton; 29.12.2018 tarihindeki ise (.....)TL/Ton bir farklılık yaşandığı görülmektedir.
- (144) İlgili dönemdeki TOROS fiyatlarına bakıldığında da fiyatların genel seyrine uyum sağladığı görülmekle birlikte zaman zaman farklılaşabildiği, örneğin 22.12.2018 tarihinde TOROS ve İGSAŞ fiyatları bir önceki güne artış gösterirken GEMLİK fiyatının düştüğü görülmektedir. Aynı gün oluşan peşin fiyatlar incelendiğinde ise; İGSAŞ, GEMLİK ve TOROS fiyatlarının sırasıyla; (.....)³¹ olarak gerçekleştiği görülmektedir. Benzer bir şekilde 25.12.2018 tarihinde GÜBRETAS'ın nakliye hariç gerçekleştirdiği satışta ortalama fiyat (.....)TL/Ton olmuşken, İGSAŞ ve GEMLİK'in ton başına ortalama fiyatlarının sırasıyla (.....)TL ve (.....)TL olarak gerçekleştiği görülmektedir.
- (145) Öte yandan yerinde incelemelerde elde edilen belgelerde teşebbüslerin rakiplerinin vade imkanları hakkında bilgi edinmeye çalıştıkları³² (**Belge-27**), pazarda müşterilere sunulacak vade imkanları üzerinde de bir rekabetin yaşandığı görülmektedir (**Belge-11**). Bu başlık altında etraflıca değerlendirilmeye çalışılan **Belge-20** ile aynı tarihte düzenlenmiş olan İGSAŞ iç yazışmasının da (**Belge-11**) ilgili dönemdeki üre piyasasının anlaşılması bakımından önemli olduğu değerlendirilmektedir. Anılan yazışmada "...Geçtiğimiz hafta içerisinde hububat ekimi olan bölgelerden stoklarımızda olan üre gübresinde bir miktar erken satış yapılmıştır. Genel olarak görülen fiyatların daha da yükseleceği beklentisi olsa da bayilerin alımlarda temkinli davrandığıdır. ...Geçen sezon bu dönemlerde bayiler neredeyse sezonda satacakları üst gübrelerin %50-60'ı bayilerin stoklarına girmişken bu sene ön satışlar ile yapılan

³¹ Nakliye hariç bedel ton başına ortalama (.....)TL olarak gerçekleşmiştir.

³² İGSAŞ iç yazışmasında GEMLİK'e atfen "...Şuan itibarıyla peşin, 30, 60 ve 90 gün vadeli satış ile Kredi Kartlı satış yapmaktadırlar. Peşin fiyatlarda piyasaya en uygun fiyat veren firma konumundadırlar..." hususları ifade edilmektedir.

alımın yaklaşık %20-30 seviyelerindedir. Bu çekimserliğin sebebi önümüzdeki seçimler sebebiyle dolar kurunun ne yönde hareket edeceğinin kestirilememesi yüksek seyreden yurt dışı fiyatlarının yılbaşından sonra düşmesinin de ihtimal dahilinde olması, yüksek fiyatların çiftçi talebini nasıl etkileyeceğinin bilinmemesi gibi durumlardır.” ifadeleri yer almaktadır.

- (146) Sonuç olarak mevcut dosya bakımından, teşebbüslerin fiili fiyatlarının farklılaştığı, benzer şekilde aynı gün içerisinde rakiplerin fiyat artışı/indirimi konusunda farklı davranışlar sergileyebildikleri görülmüştür. İlgili dönemdeki fiyat artışlarının teşebbüs davranışları dışındaki sebeplerle gerçekleşmiş olabileceği hususu da göz önünde bulundurularak soruşturma tarafı teşebbüsler açısından sorumluluk doğurabilecek nitelikte bir delilin mevcut olmadığı kanaatine ulaşılmıştır.
- (147) Ulaşılan bu sonuca karşın dosya kapsamında Ekonomik Analiz ve Araştırma Dairesi Başkanlığı (EAAD) tarafından yapılan ekonomik analize ilişkin değerlendirmelere de aşağıdaki yer verilecektir.

I.4.3.Ekonomik Analiz

- (148) EAAD'den yerinde incelemelerde elde edilen yazışmaları takip eden tarihlerdeki fiyat hareketlerinin analiz edilmesi ve talep şartlarının homojen kabul edilmesi halinde, ilgili dönemdeki fiyat hareketlerinin rekabet hukuku çerçevesinde ihlal teşkil edebilecek ve teşebbüsler arası gizli bir anlaşma şüphesi doğurabilecek nitelikte olup olmadığının değerlendirilmesi ve söz konusu sektördeki fiyat hareketlerinin dışsal ve içsel maliyet şoklarıyla açıklanıp açıklanamayacağını analiz edilmesi talep edilmiştir.
- (149) Bu çerçevede gübre sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal edip etmediklerinin fiyat serilerinin analiz edilmesi ve maliyet şoklarının fiyat üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi yoluyla belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen ekonomik analizde, öncelikle belirli bir piyasada kartelden şüphelenildiği ancak kartelin varlığından ve zamanlamasından tam olarak emin olunamadığı durumlarda izlenebilecek yollardan birinin, şüpheli fiyat hareketini belirlemek için ilgili ürünlerin fiyatını açıklayan bir regresyon modeli (indirgenmiş form fiyat modeli) kurulması ve bu modele fiyata etki eden maliyet, talep, arz gibi unsurlara dair verilerin açıklayıcı değişkenler olarak eklenmesi olduğu belirtilmiştir.
- (150) Kartellerin tespitine yönelik davranışsal analizlerden en dikkate değer olanlarından biri fiyatlardaki yapısal kırılmaların rekabeti kısıtlayıcı bir anlaşmanın varlığına işaret edebileceği güdüsüyle yapılan yapısal kırılmayı sınavan testlerdir. Bu testler her ne kadar nihai delil niteliğinde olmasa da hangi sektörlerde daha derinlemesine analiz yapılması gerektiğine ilişkin önemli sinyaller vermektedir³³. Bu kapsamda ilgili duruma daha uyumlu olmasından ötürü yapılan analizde yapısal kırılma testi olarak OLS-CUSUM (*Ordinary Least Square Based Cumulative Sum*³⁴) tercih edilmiştir.
- (151) Yapısal kırılmanın tespitine yönelik olarak regresyon temelli bir yöntem benimsenmesiyle, fiyata etki eden temel faktörler bir indirgenmiş form fiyat regresyonu aracılığıyla aynı anda kontrol edilebileceğinden, bu yöntem ile açıklanamayan ani fiyat sapmaları (kırılmalar) söz konusu pazarda bir olağan dışılık (kartel) olabileceğine yönelik işaret olarak kabul edilebilecektir.
- (152) Ayrıca, gübre fiyatları ile özellikle döviz kuru ve kur değişikliklerinden doğrudan etkilenen enerji maliyetleri arasında gözlemlenen yüksek korelasyon nedeniyle

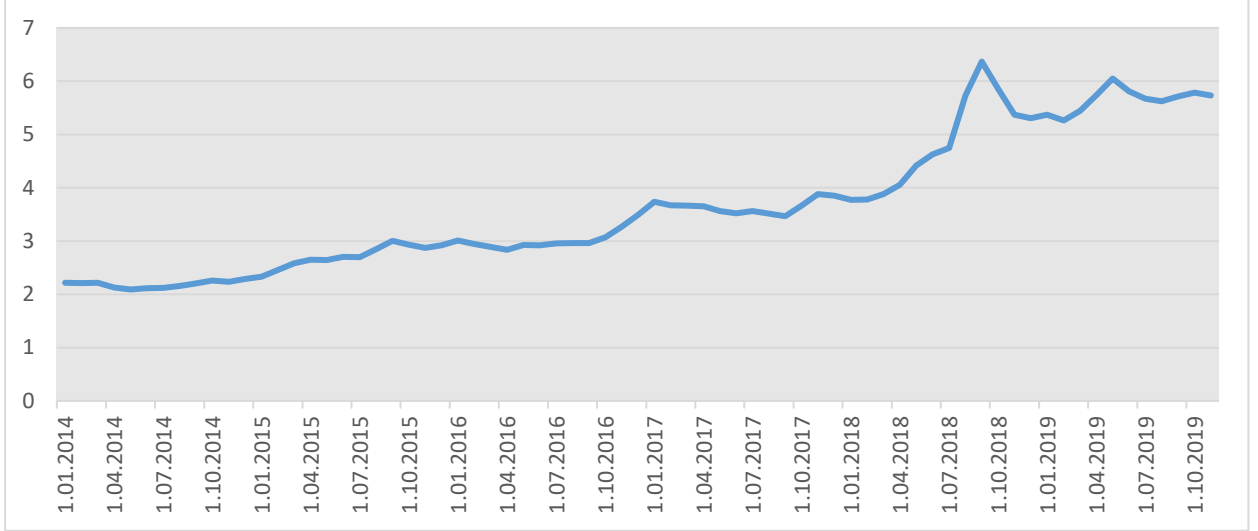
³³ Crede, C.J., 2019 “A Structural Breal Cartel Screen for Dating and Detecting Collusion”, *Review of Industrial Organization*, 54:543–5574

³⁴ Sıradan En Küçük Kareler (EKK) Temelli Kümülatif Toplam

varyans taraması temelli bir yöntemin mevcut dosya kapsamında yapılacak analiz bakımından uygun olmayacağı da değerlendirilmiştir.

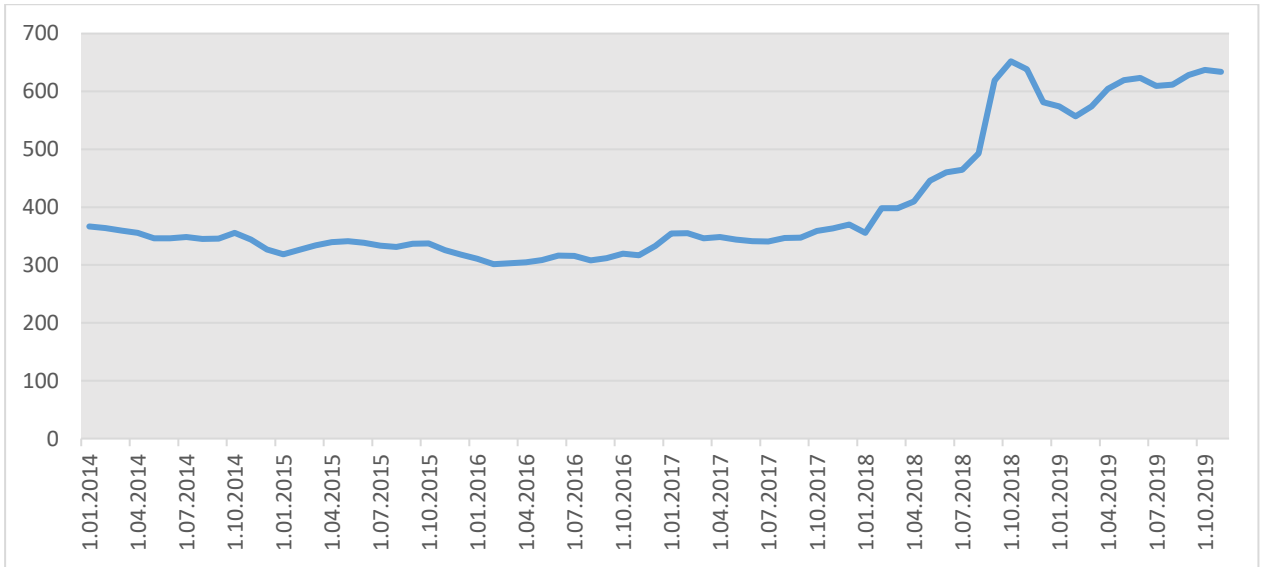
- (153) Dosya kapsamında yapılan incelemede esas itibariyle gübre sektöründeki aylık fiyat verilerinin yaklaşık 6 yıl boyunca (71 ay) izlenmesi sonucunda, söz konusu fiyat serilerinin altında yatan süreçte yapısal bir kırılma olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Süreçte öncelikle gübre türleri ve başlıca maliyet unsurları arasındaki korelasyon ilişkileri, ardından gübre türlerine göre; aylık ortalama fiyat serileri, söz konusu serilerin eğilimleri ile mevsimsellik grafikleri incelenmiş; soruşturmaya taraf teşebbüslerce en yoğun satışı yapılan taban gübreler ve üst gübreler tespit edilmiş ve her bir teşebbüs bakımından aylık olacak şekilde bu gübrelerin toplam satış miktarları ve satışlarından elde edilen toplam gelirler ve ortalama fiyatlar hesaplanmış, soruşturmada elde edilen yazışmada fiyatının konu edilmiş olması nedeniyle, üre de analize dâhil edilmiştir.
- (154) Belirlenen indirgenmiş form fiyat denklemlerinde, i) taban gübresi ve ii) üst gübre ve iii) üre gübresi fiyatının açıklayıcı değişkenleri olarak aşağıdakiler kullanılmıştır:
- a) Türkiye’de gübre pazarı hem hammadde hem de nihai ürün pazarı yoğun bir şekilde ithalata dayandığından, nihai ürün fiyatları önemli ölçüde TL/\$ kurundan etkilendiğinden ve gübre fiyatı ve döviz kuru arasında oldukça yüksek bir korelasyon tespit edildiğinden döviz kuru,
- b) Gübre üretiminde doğalgazın hem hammadde hem de enerji kaynağı olarak kullanılması, doğalgaz m³ fiyatındaki değişimin gübre fiyatını etkileyen önemli unsurlardan biri olması, elektrik tüketiminin üretim tesisleri için de önemli bir maliyet kalemi teşkil etmesi nedeniyle enerjideki üretici fiyat endeksi,
- c) Soruşturma sürecinde sektör temsilcileri ile yapılan görüşmelerde yurt içi üre fiyatlarının dünya fiyatlarından önemli ölçüde etkilendiği, bütünüyle yurt içinde üretilse dahi üre fiyatının yurt dışı üre fiyatından bağımsız hareket edemeyeceğinin vurgulanması nedeniyle ABD Doları cinsinden yurt dışı üre FOB fiyatları,
- d) Amonyakın hem ürenin iki temel hammaddesinden biri olması hem de nitratlı gübrelerin üretiminde hammadde olarak kullanılması sebebiyle yurt dışı amonyak FOB fiyatları,
- e) Taban gübreleri toprağın uzun vadede kalitesinin artırılması ve ekime hazırlanması amacıyla genellikle ekimin yapıldığı sonbahar ve ilkbahar aylarında; üst gübrelerin ise ürünün verimini ve büyüklüğünü artırmak amacıyla, ürün belli bir büyüklüğe ulaştıktan sonraki dönemde yani ilkbahar ve yaz aylarında kullanılması, dolayısıyla gübre çeşitlerine olan talebin yoğunluğunun mevsimler arasında farklılık arz etmesi nedeniyle mevsimsellik.
- (155) Söz konusu değişkenlerden ABD Doları kuru, enerjideki üretici fiyat endeksi, yurt dışı üre FOB fiyatları ve yurt dışı amonyak FOB fiyatlarının inceleme dönemindeki düzey değerlerinin seyri aşağıdaki grafiklerde sunulmuştur:

Grafik 8: ABD Doları Kuru Değişkeninin İnceleme Dönemindeki Seyri (TL/\$)

Kaynak: Teşebbüsler tarafından sunulan veriler üzerinden EAAD hesaplamaları

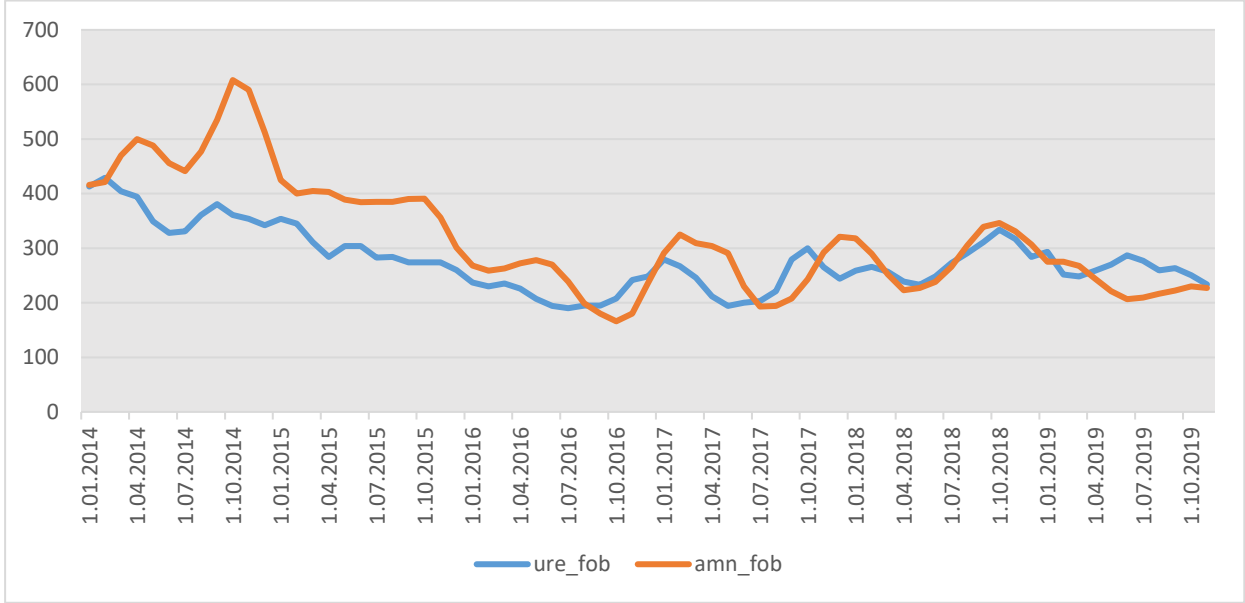
Grafik 9- Enerjideki Üretici Fiyat Endeksi Değişkeninin İnceleme Dönemindeki Seyri

Kaynak: Teşebbüsler tarafından sunulan veriler üzerinden EAAD hesaplamaları

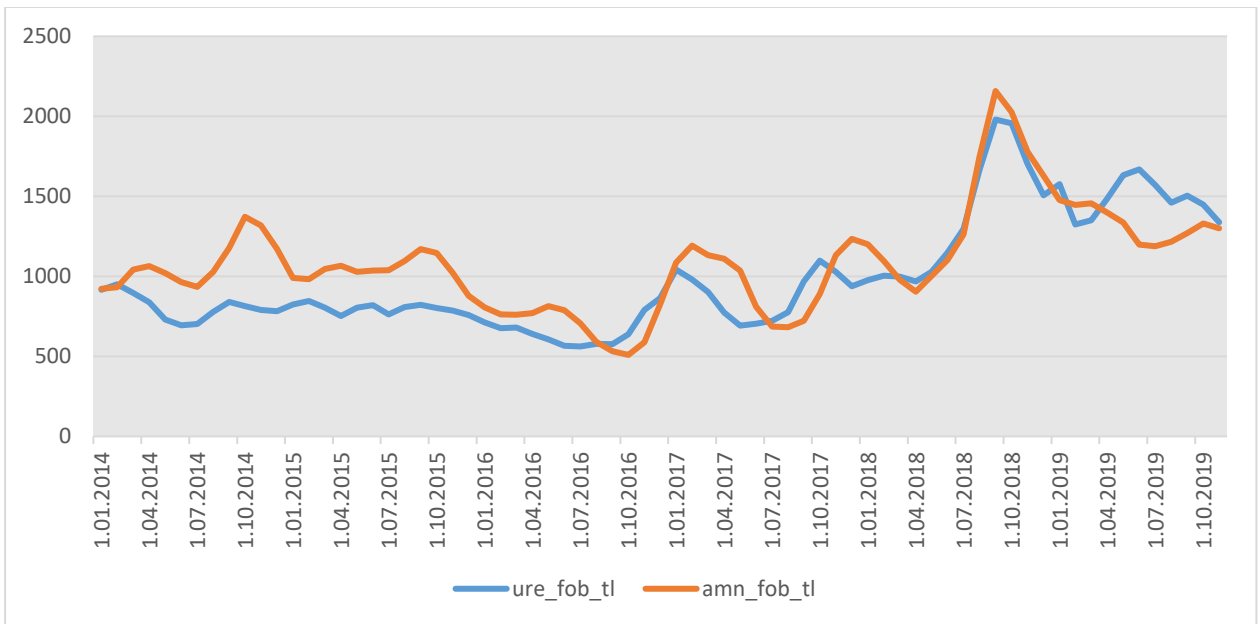
Grafik 10- Yurt Dışı Üre ve Amonyak Fiyatları Değişkeninin İnceleme Dönemindeki Seyri (FOB, \$)

20-51/718-317

Kaynak: Teşebbüsler tarafından sunulan veriler üzerinden EAAD hesaplamaları

Grafik 11- Yurt Dışı Üre ve Amonyak Fiyatları (TL) Değişkeninin İnceleme Dönemindeki Seyri

Kaynak: Teşebbüsler tarafından sunulan veriler üzerinden EAAD hesaplamaları

- (156) Analiz kapsamında, taban ve üre gübresi türleri için yapılan regresyon sonucunda istatistiksel olarak anlamlı katsayılara ulaşılabilmiş olmakla beraber; üst gübre için açıklayıcı değişkenlerin farklı kombinasyonları ve/veya gecikmeli değerleri ile yapılan alternatif model belirleme denemelerinde anlamlı sonuçlara ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu bakımdan analiz ve değerlendirmeler taban ve üre gübresine ilişkin tahmin sonuçları üzerinden sürdürülmüştür.
- (157) Kurulan modellerin sağlamlığının tespit edilmesi amacıyla, Ramsey (1969) regresyon belirleme hatası testi yapılmıştır. Söz konusu testin, genel kabul gören istatistiksel anlamlılık düzeylerinde her iki model bakımından da bu tür bir sorun bulunmadığına işaret ettiği belirtilmiştir.
- (158) Sonuç olarak, taban gübresi ve üre gübresi için yapılan regresyon analizlerinin, gözlem dönemi içerisinde bu gübre türlerine ilişkin olarak açık veya örtülü bir fiyat anlaşmasına işaret edebilecek türden herhangi bir yapısal kırılma bulgusu ortaya koymadıkları, analize konu zaman aralığında bahse konu gübre türlerinin fiyatlarında gözlenen değişimin, açıklayıcı değişkenlerdeki değişimle açıklanabilecek nitelikte olduğu değerlendirilmiştir.

I.4.4. Savunmalar ve Değerlendirilmesi

- (159) Soruşturma tarafı teşebbüsler tarafından yapılan savunmalar; içerik yönünden benzer olmaları ve yapılan tespitlerden ayrılan tespitler içermemeleri nedeniyle teşebbüsler bazında ayrı ayrı verilmeyecektir. Bununla birlikte teşebbüslerin farklılık nitelik arz eden savunmalarına ayrıca değinilecektir.
- (160) Yapılan ortak savunmalarda özetle;
- Gübre pazarının yapısal özelliklerine ilişkin tespitlerin yerinde olduğu,
  - Dosya kapsamında rekabete aykırı delil teşkil edecek herhangi bir belge bulunmadığı ve bu durumun soruşturma heyetince de kabul edildiği,
  - Yapılan ekonomik analizin pazar gerçekleriyle örtüştüğü,
  - Zaten şeffaf olan bir pazarda oyuncuların rekabete aykırı hassas bilgi paylaşımı içinde bulunmasının makul olmayacağı, nitekim bilginin pazardan öğrenilebildiği, ayrıca rekabete aykırı hassas bilgi paylaşımı olsa bile rakiplerin yurt dışı pazar koşullarından bağımsız şekilde hareket edemeyeceği,
  - 2017-2019 dönemi pazar paylarının değişkenlik gösterdiği, oysa rekabet karşıtı bir piyasada pazar paylarının daha sabit bir seyir izleyeceğinin tahmin edildiği
- ifade edilmektedir.
- (161) Soruşturma taraflarınca Belge-20'ye ilişkin yapılan ortak savunmalarda; belgedeki ifadelerin varsayıma dayalı ve soyut olduğu, iletişimin tarafı olmayan kişiler tarafından öne sürülen ifadelerin ispat standardını tek başına karşılayamayacağı, Kurulun geçmiş uygulamasının da bu yönde olduğu ifade edilmiştir.
- (162) Diğer taraftan söz konusu belgeye ilişkin olarak;
- TOROS tarafından; belgenin düzenleyen de muhatabının da TOROS olmadığı, yine metin içerisinde teşebbüs ile ilişkilendirilecek herhangi bir ifadenin bulunmadığı,
  - İGSAŞ tarafından, belgedeki beklentiden farklı olarak teşebbüsün üre fiyatlarını artırmadığı aksine indirim uyguladığı,
  - GEMLİK tarafından, İGSAŞ ve GEMLİK fiyatlarının anılan dönemde birbirinden farklı olduğu,
  - EGE tarafından, bu dönemde teşebbüsün üre stoku ve satışı bulunmadığı,

- BAGFAŞ tarafından, teşebbüsün üre üretim ve satışı bulunmadığı, belgedeki ifadelerin EGE ve BAGFAŞ bakımından stratejik bilgi niteliğinde olmadığı ve bu iki teşebbüsün belgedeki ifadelerden kendilerine bir yarar sağlayamayacağı, dolayısıyla anılan belgenin rekabeti kısıtlayıcı amaç ve etki taşımadığı

savunmaları yapılmıştır.

- (163) Yukarıda aktarılan savunmalar kararın “I.4. Değerlendirme” başlıklı bölümünde yapılan tespit ve değerlendirmelerle yanıtlanmış olmaktadır.
- (164) Öte yandan aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer aldıkları kanaatine ulaşılan EGE ve BAGFAŞ tarafından bu hususa ilişkin farklı savunmalar yapıldığı görülmüştür. EGE ve BAGFAŞ’ın aynı ekonomik bütünlük içinde yer aldığı hususu EGE tarafından kabul edilmiştir. Ancak BAGFAŞ, iki teşebbüsün ekonomik anlamda tamamen bağımsız iki ayrı oyuncu olduğunu, BAGFAŞ’ın hakim ortağının Recep GENÇER olduğunu, BAGFAŞ ve EGE’nin grup şirketleri olarak nitelendirilebileceğini, ancak karar verme mekanizmalarının tamamen farklı olduğunu, iki teşebbüsün kıran kırana rekabet ettiğini, aralarında ticari bir eylem birlikteliği bulunmadığını ifade etmektedir. Söz konusu tartışma ile ilgili olarak, EGE ve BAGFAŞ’ın Gençer Ailesi tarafından kontrol edildiği hususu, Kurulun 27.02.2001 tarih, 01-10/102-25 sayılı, 19.08.2009 tarih ve 09-36/906-219 sayılı, 24.10.2019 tarih ve 19-36/543-223 sayılı kararlarından görülebilecektir. Mevcut dosya kapsamında da EGE ve BAGFAŞ’ın tek ekonomik bütünlük içinde olduğu değerlendirilmiştir. Diğer taraftan salt yönetim kurullarında farklı gerçek kişilerin bulunuyor olması nedeniyle, EGE ve BAGFAŞ’ın aynı ekonomik bütünlük –teşebbüs- içerisinde bulunmayacağı sonucuna varılamayacaktır. BAGFAŞ’ta yapılan yerinde incelemelerde elde edilen e-postalarda, EGE ve BAGFAŞ arasında genel kurul toplantılarına katılım bilgisinin sorulduğu görülmektedir. EGE ile yapılan görüşmede de teşebbüsün “*Gençer Holding BAGFAŞ ve EGE’de hakim ortak konumundadır. Her iki teşebbüsün yönetim kurulu üyeliklerinde karşılıklı değişiklikler olabilmektedir.*” ifadesi de iki teşebbüsün aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer aldığı hususunu pekiştirmektedir. Kaldı ki, aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer alınmadığı yönündeki BAGFAŞ savunmasında dahi aynı grup şirketi olduğu yönünde bir kabul olduğu görülmektedir.

I.4.5. Genel Değerlendirme

- (165) Önceki bölümde yer verildiği üzere gübre sektörünün temel nitelikleri;
- Az sayıda büyük oyuncu ve ürünün homojen niteliği dolayısıyla oligopolistik pazar yapısı,
  - Yüksek ölçüde hammadde ve ithalat bağımlılığı,
  - Uluslararası ürün fiyatları ve döviz kurunun belirleyiciliği ,
  - Münhasır olmayan bayilik sistemi ve benzer oyunculardan ithalatın pazarda yarattığı şeffaflık,
  - Mevsimsellik kaynaklı tüketim dalgalanmaları ve buna bağlı oluşacak stok riski
- şeklinde özetlenebilir.
- (166) Gübre sektörü son yıllarda yeni girişlerin olmadığı az sayıda büyük oyuncunun faaliyet gösterdiği ve homojen ürünlerin bulunduğu oligopolistik bir yapıdadır. Ülkemizde gübre üretimi veya ithalatı faaliyetleri ile iştigal eden toplam 1200 civarında işletme bulunmakla birlikte, bu teşebbüsler arasında soruşturmaya taraf altı üretici/ithalatçı teşebbüs piyasanın yaklaşık %80’ini temsil etmektedir. Bu durum sektörü daha şeffaf ve takip edilebilir bir yapıya kavuşturmuştur.

- (167) Kimyasal gübre üretimi için gerekli olan hammadde kaynakları temel olarak doğalgaz, fosfat kayası ve potasyum tuzlarıdır. Taban ve nitratlı gübrelerde kullanılan kireç taşı, kil ve dolomit haricinde gübre üretiminde kullanılan söz konusu ana girdilerin kaynaklarının ülkemizde bulunmamasından ötürü, gübre hammaddelerinin yaklaşık %95'i yurtdışından ithal edilmektedir. Azotlu gübrelerin hammaddesi olan doğalgaz, yurt içinde çıkarılan miktarı bakımından, ülke tüketiminin yalnızca sınırlı bir kısmını karşılayabilmektedir. Taban gübrelerinin hammaddesi olan fosfat ise, benzer şekilde Mardin Mazıdağı'nda bulunan sınırlı rezervler dışında, ülkemizde oldukça kısıtlı miktarda bulunmaktadır.
- (168) Sektördeki başta oligopolistik yapının yol açtığı şeffaf yapı olmak üzere, teşebbüslerin yurt dışı hammadde ve mamul gübreye olan ihtiyaçlarını aynı yurt dışı oyunculardan karşılamaları, teşebbüsler arasında ortak fiyat ve maliyet öngörüsü sağlayabilmektedir. Zira yurt dışındaki gübre pazarları ve borsaları teşebbüsler tarafından anlık olarak takip edilebilmekte ve gerektiği takdirde bu kanallar üzerinden siparişler verilebilmektedir. Bu bakımdan yurt dışı ithalat fiyatlarının yönelimi, yurt içi pazardaki fiyatları da şekillendirebilen önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir. İthalatın döviz (çoğunlukla ABD Doları ve Euro) üzerinden yapıldığı da göz önüne alındığında, ülkemizde gübre piyasasındaki fiyatın oluşmasında, yurt dışı fiyatlar ve döviz kurunun (özellikle ABD Doları ve Euro) belirleyici etkisi açıktır. Teşebbüslerin yurt dışından satışa hazır gübre ithalat etmesi için gerekli süre ise yaklaşık iki aydır. Bu süre içinde gerçekleşecek kurdaki değişimler ise teşebbüslerin üstleneceği kur riskinin temelini teşkil etmekte ve kârlılıklarına doğrudan etki edebilmektedir. Örnek olarak, Haziran ayında gübre ithal eden bir teşebbüs, ödemeyi ürünü teslim alacağı Ağustos ayında yapmak üzere yurt dışındaki teşebbüsle anlaşmış olmasına karşın, ödemenin yapılacağı Ağustos ayında yaşanacak yukarı yönlü bir döviz şoku karşısında zarara uğrama riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Dolayısıyla döviz kurunun salt mevcut zamandaki değeri ve yönü değil, gelecekteki değeri ve yönü de gübre veya hammadde ithalatında önemli bir parametre olmaktadır.
- (169) Sektörde münhasır olmayan bayilik sistemi ve ithalatın neredeyse aynı kaynaklardan ve aynı yöntemlerle yapılıyor olması şeffaflık yaratmaktadır. Bayi kanalında münhasır çalışma sisteminin bulunmaması nedeniyle bayilerin birden fazla gübre sağlayıcısı ile çalıştığı, bu nedenle rakip sağlayıcıların fiyat ve ödeme koşulları hakkında kayda değer bilgiye sahip oldukları ve bu bilgiyi tedarikçilerle pazarlık amacıyla kullandıkları değerlendirilmektedir. Bu durum ise, başta fiyat olmak üzere diğer ticari kararların rakip sağlayıcılar tarafından rahatlıkla öğrenilmesine, dolayısıyla piyasanın şeffaflaşmasına yol açmaktadır. Yine, uluslararası yayınlar kanalıyla dünya gübre fiyatlarının ve hangi oyuncunun ne kadarlık alış veya satış yaptığına ilişkin bilgilerin rahatlıkla öğrenilebilmesi de rakip maliyetine ilişkin daha kolay tahmin yapmayı mümkün kılmaktadır. Piyasayı şeffaflaştıran durumlardan bir diğeri, gübre sağlayıcılarının çoğunlukla aynı limanı ve liman bölgesindeki aynı depoları yahut aynı tahliye hizmetlerini kullanmalarındadır. Depo sayısının yetersizliği nedeniyle aynı depoyu farklı zaman dilimlerinde kullanmak durumunda kalan teşebbüslerin, rakiplerinin hangi ülkeden, hangi tür gübreyi, ne miktarda ithal ettiğine ilişkin bilgileri de takip ettiği yerinde inceleme belgelerinden açıkça görülmektedir. Edinilen bu bilgilerin de fiyatlama davranışlarını etkilediği değerlendirilmektedir. Şeffaflığa neden olan bir başka durum ise, sağlayıcılar arasında zaman zaman gerçekleşen satışlardır. Rakipler arasında yaşanan arızı alımların da teşebbüslerin birbirlerinin tahmini maliyet verilerini hesaplayabilmesine imkân verdiği değerlendirilmektedir.

- (170) Mevsimsellik kaynaklı tüketim dalgalanmaları ve buna bağlı oluşacak stok riski de sektörü etkileyen diğer bir unsurdur. Ülkemizde tarladaki ürünlerin ekimi genellikle sonbahar aylarında yapılmakta iken, bitkilerin gelişimi açısından besin ihtiyacının en yüksek olduğu dönem ise ilkbahar ayları olmaktadır. Bu noktada, anılan mevsimsellik gübre tüketiminin eğilimleri hakkında önemli bir belirleyici olarak ön plana çıkmaktadır. Zira gübre tüketiminin diğer aylara göre daha fazla olmasının beklendiği sonbahar ve ilkbahar aylarında, yıl boyunca üretim yapan üreticilerin belirli bir stok bulundurması ve buna bağlı bir stok riskine katlanması beklenmektedir.
- (171) Önaraştırma ve soruşturma döneminde yapılan yerinde incelemelerde gübre fiyatlarının birlikte tespit edildiğine ilişkin herhangi bir delile rastlanılmamıştır. Başka bir deyişle, elde edilen belgelerin bir kısmında, oyuncuların piyasadan bilgi veya duyum aldıkları anlaşılacakla birlikte, bu bilgilerin bir irade uyuşması çerçevesinde doğrudan veya dolaylı olarak rakiplerden geldiğini gösteren herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır.
- (172) **Belge-20**'nin gösterdiği iletişim ise, aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer aldıkları ve rekabet hukuku uygulamasında iki ayrı teşebbüs olmadıkları için EGE ve BAGFAŞ hakkında 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında herhangi bir sonuç doğurmayacaktır. Diğer taraftan EGE ve BAGFAŞ'ın **Belge-20**'nin düzenleme tarihinden sonra herhangi bir üre satışı gerçekleştirmedikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer aldığı değerlendirilen EGE ve BAGFAŞ'ın rakip teşebbüslerden herhangi biri ile üre fiyatlarına ilişkin bilgi değişimi içerisinde bulunduğu ve bu değişim neticesinde pazardaki rekabetten kaynaklanan belirsizliğin EGE ve BAGFAŞ lehine ortadan kalkmış olduğu sonucuna ulaşılamayacaktır.
- (173) **Belge-20**'de doğrudan isimleri geçen İGSAŞ ve GEMLİK'te yapılan yerinde incelemelerde İGSAŞ ve GEMLİK arasında **Belge-20**'de bahsi geçen bir iletişimin gerçekleştiğine dair herhangi bir delile ulaşılamamıştır. Ayrıca, **Belge-20**'de geçen "... İgsaş geçen hafta Gemlikçilere Salı (yarın için) ÜRE 2200 TL/ton fot yapacağım demiş Gemlik bunun üzerine geçen hafta fiyat arttırmış. Yarın arttırmazsa Üre piyasa da gevşeyebilir dediler." ifadelerinden anlaşılacağı üzere söz konusu belge rakiplerin rekabete hassas bilgileri paylaştıklarına ilişkin olarak üçüncü bir tarafın söylemlerini içermektedir. Dolayısıyla Belge-20'nin tek başına; İGSAŞ ve GEMLİK açısından doğrudan sorumluluk doğurabilecek ispat standardını karşılayamadığı değerlendirilmektedir.
- (174) Son olarak **Belge-20**'de geçen üre fiyatları ile her bir teşebbüs için o dönemde satışı gerçekleştirilen üre fiyatları bilfiil fatura bilgilerine bakılarak karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Yapılan incelemede belgede geçen fiyatlar ile fiili fiyatların uyumlu olmadığı tespit edilmişti.
- (175) Ayrıca, EAAD tarafından yapılan analizde de; incelenen dönemde açık veya örtülü bir fiyat anlaşmasına işaret edebilecek türden herhangi bir yapısal kırılma bulgusu ortaya konulmadığı, analize konu zaman aralığında bahse konu gübre türlerinin fiyatlarında gözlenen değişimin, açıklayıcı değişkenlerdeki değişimle açıklanabilecek nitelikte olduğu değerlendirilmiştir.
- (176) Sonuç olarak, soruşturma ile ilgili olarak düzenlenen Rapor'a ve Ek Görüş'e, toplanan delillere, yazılı savunmalara, sözlü savunma toplantısında yapılan açıklamalara ve incelenen dosya kapsamına göre, Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş., EGE Sanayi A.Ş., Gemlik Gübre Sanayi A.Ş., Gübre Fabrikaları T.A.Ş., İstanbul Gübre Sanayi A.Ş. ve Toros Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal etmedikleri kanaatine ulaşılmıştır.

J. SONUÇ

- (177) 21.02.2019 tarihli ve 19-08/96-M sayılı Kurul kararı uyarınca yürütülen soruşturma ile ilgili olarak düzenlenen Rapor'a ve Ek Görüş'e, toplanan delillere, yazılı savunmalara, sözlü savunma toplantısında yapılan açıklamalara ve incelenen dosya kapsamına göre, Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş., EGE Sanayi A.Ş., Gemlik Gübre Sanayi A.Ş., Gübre Fabrikaları T.A.Ş., İstanbul Gübre Sanayi A.Ş. ve Toros Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal etmediklerine, dolayısıyla aynı Kanun'un 16. maddesi uyarınca adı geçen teşebbüslere idari para cezası uygulanmasına gerek olmadığına, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren 60 gün içinde Ankara İdare Mahkemelerinde yargı yolu açık olmak üzere, OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.